

Vanhusasiavaltuutetun kertomus
valtioneuvostolle 2024

KOHTI IKÄSYRJIMÄTÖNTÄ YHTEISKUNTAA

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

**Vanhusasiavaltuutetun kertomus
valtioneuvostolle 2024**

KOHTI IKÄSYRJIMÄTÖNTÄ YHTEISKUNTAA

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

Kirjoittajat:

Päivi Topo

Päivi Ahosola

Elisa Virkola

Marjut Vuorela

Vanhusasiavaltuutetun kertomus toiminnastaan vuonna 2024 valtioneuvostolle

ISBN 978-952-65554-2-3 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-65554-3-0 (PDF)

Vanhusasiavaltuutetun julkaisuja 4

ISSN 2954-2588 (verkkojulkaisu)

ISSN 2954-2596 (painettu)

Visuaalinen suunnittelu: Susanna Yli-Ristaniemi

Kuvat: Vilja Pursiainen ja Markku Lempinen

Painopaikka: Helsinki 2025

Sisällys

Esipuhe	7
1. Miten rakennamme yhdessä edellytykset ihmisarvoiseen vanhuuteen kaikille?	9
1.1. Pitkäikäisyyden yleistyminen kertoo hyvinvoivasta yhteiskunnasta	9
1.2. Tilannekuva ikääntyneiden asemasta ja oikeuksien toteutumisesta luovutettiin eduskunnalle	11
1.3. Suositukset hyvinvointialueille ikääntyneiden perusoikeuksien toteutumiseksi	12
1.4. Vanhusasiavaltuutetun suositukset ikäystävällisten kuntien rakentamiseksi	12
1.5. Vanhusasiavaltuutetun eduskuntakertomus on tukenut ikääntyneiden asioita edistävien tahojen toimintaa	14
1.6. Vanhusasiavaltuutetun tehtävät, resurssit ja yhteydenotot valtuutettuun	14
2. Ikäsyrrjintä ja sen vähentämisen keinot	18
2.1. Esiselvitys valmistui ikäsyrrjinnästä ja päätöksenteosta	18
2.2. Ikäsyrrjintä on viheliäinen ongelma	19
2.3. Ikäsyrrjintä on hyvin yleistä	21
2.4. Ikäsyrrjintä heikentää vähemmistöihin kuuluvien iäkkäiden asemaa ja oikeuksien toteutumista	21
2.5. Miten pääsemme eroon ikäsyrrjinnästä?	22
3. Oikeus välttämättömään toimeentuloon ja asuntoon	28
3.1. Pienituloisuus lisää syrjäytymisriskiä iäkkäillä	28
3.2. Tehdyt asiakasmaksujen korotukset heikentäneet iäkkäiden asemaa	29
3.3. Asumistuen leikkaukset lisänneet toimeentulovaikeuksia	30
3.4. Iäkkäiden asunnottomuutta torjuttava	31
4. Sijoittaminen ikääntyneiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen ja ikäystävällisiin ympäristöihin kannattaa	34
4.1. Yhteistyö kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen kesken on välttämätöntä	34
4.2. Iäkkäiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kannattava investointi	35
4.3. Terveyserojen pienentäminen kannattaa	37

5. Oikeus riittäviin ja oikea-aikaisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin turvaa ihmisarvoista ja toimintakykyistä vanhuutta	40
5.1. Ikääntyneiden palveluita on saatava riittävästi ja ajoissa	40
5.2. Iäkkäiden pääsy sosiaali- ja terveyspalveluihin on heikentynyt	46
5.3. Omaishoitoperheitä tuettava paremmin ja läheisten merkitys tunnistettava	47
5.4. Ikääntyneiden palveluihin on turvattava riittävä henkilöstö	49
5.5. Itsemääräämisoikeus on turvattava lailla	50
6. Ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista parannettava digitalisoituneessa yhteiskunnassa	53
6.1. Vaihtoehtoisia asiointi- ja viestintäkanavia on aina oltava saatavilla heille, jotka eivät pysty käyttämään digipalveluita	54
6.2. Digitukea on oltava saatavilla yhdenvertaisesti	57
6.3. Mahdollisuuksia turvalliseen puolesta asiointiin, tuettuun asiointiin sekä kanssa-asiointiin tulee selvittää	58
6.4. Digitaidot vahvistavat mahdollisuuksia hoitaa omia asioitaan, osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa	58
Liitteet	61
Lähdeluettelo	72

Esipuhe

Iäkkäät ovat kestävyystae.

Tähän mottoon tiivistyy iäkkäiden ihmisten vuosikymmenten toimet nuorempien sukupolvien ja ikätovereiden kannattelussa sekä yhteiskunnan sivistyksen, vakauden ja kehityksen vaalimisessa. Valtakunnallisessa päätöksenteossa tarvitsemme tämän näkökulman, jotta pääsemme eroon vanhentuneesta ajatuksesta, että kaikki eläkeikäiset on yhtenäinen huollettavien joukko ja valtiontaloudessa vain kuluerä.

Käsillä on vanhusasiavaltuutetun kolmas vuosikertomus. Koko tänä aikana on korostunut kaksi ikääntyneiden oikeuksiin liittyvää ongelmaa: vaikeus saada hoitoa ja hoivaa sekä vaikeudet toimia digitalisoituneessa yhteiskunnassa.

Nämä ongelmat ovat ratkaistavissa. Ne myös pitää ratkaista, sillä ne vaarantavat vakavasti monen perusoikeuden toteutumisen. Ongelmavyhtiä kuvaavat kaksi varsin murheellista termiä: hoivaköyhyys ja digiköyhyys. Esitämme tässä kertomuksessa keinoja näiden köyhyyksien ratkaisemiseksi.

Kolmas suuri ongelmakimppu on heikoimmassa asemassa olevien ikääntyneiden tilanteen heikentyminen. Heidän toimeentulonsa on heikentynyt sosiaaliturvaleikkausten sekä samaan aikaan tapahtuneiden elinkustannusten ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen noustua.

On aivan välttämätöntä, että päätöksentekijät kunnioittavat vaikeimmassa tilanteessa olevien ikääntyneiden perus- ja ihmis-oikeuksia. Rakenteellinen ikäsyryjä painaa alas osaa ikääntyneistä ihmisistä ilman, että heillä on itsellään mahdollisuuksia kohentaa tilannettaan.

Me tarvitsemme Suomen, jossa nostamme ja tuemme toisiamme ja annamme kaikenikäisten ihmisten kokea ihmisarvoista ja ku-koistavaa elämää.

Päivi Topo

vanhusasiavaltuutettu

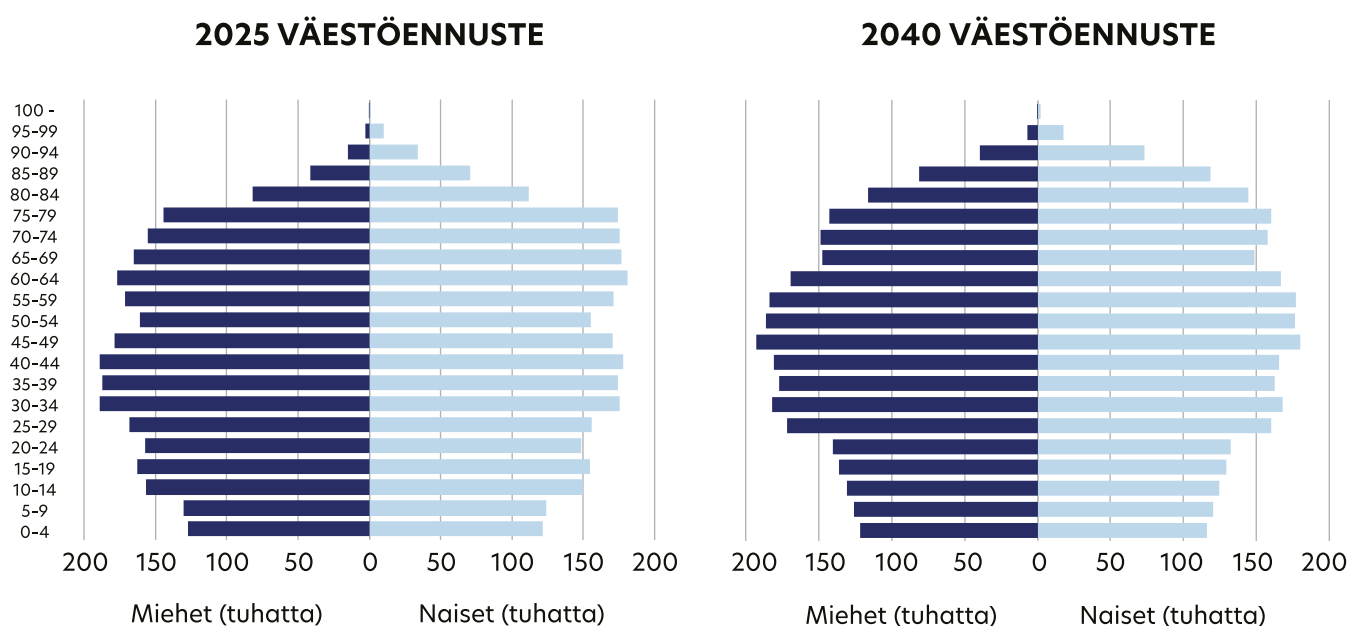
1. Miten rakennamme yhdessä edellytykset ihmisarvoiseen vanhuuteen kaikille?

"Toivon, että vanhusasiavaltuutetun ensimmäinen eduskuntakertomus tuo eduskunnalle ajatuksia siitä, miten arvokkaassa eduskuntatyössä voidaan varmistaa se, että kaikkein iäkkäimpien näkökulma on yhdenvertaisesti muiden ikäryhmien kanssa mukana kaikessa päätöksenteossa."

(Vanhusasiavaltuutetun puheesta eduskunnan puhemieselle 20.3., kun valtuutettu luovutti ensimmäisen eduskuntakertomuksensa).

1.1 Pitkäikäisyyden yleistyminen kertoo hyvinvoivasta yhteiskunnasta

Pitkäikäisyys on yhä yleisempää Suomessa ja sen seurauksena iäkkäiden määrä kasvaa edelleen nopeasti. Matala syntyvyys ja suurten ikäluokkien eläköityminen kasvattavat iäkkäiden osuutta väestössä. Tätä kuvaa kuvio 1.

KUVIO 1. Väestöennusteet vuosille 2025 ja 2040. Lähde: Tilastokeskus (2022).

Suomessa tarvitaan nyt politiikkaa, joka tarkastelee ikääntymistä ja iäkkäitä ihmisiä selvästi nykyistä voimavaraistemasta näkökulmasta. On yhä useammin kysyttävä mikä on iäkkäiden oma panos yhteiskunnassa ja miten tätä panosta voidaan kasvattaa.

Tässä vuoden 2024 vanhusasiavaltuutetun kertomuksessa valtioneuvostolle teemme yhteenvedon iäkkäiden asemasta ja toiminnas-

ta yhteiskunnassa. Kuvaamme myös heidän kohtaamiaan ongelmia ja teemme ehdotuksia, miten valtakunnallisessa päätöksenteossa tehtävillä voitaisiin kohentaa tilannetta. Samalla nostamme esiin tavanomaista vaikeammassa tilanteessa olevien iäkkäiden ihmisten tarpeita ja sitä millaisten valtakunnallisten päätösten avulla heidän perus- ja ihmisoikeutensa voisivat toteutua nykyistä paremmin. (Kuvio 2).

KUVIO 2. Ikääntyneiden ihmisten keskeisiä oikeuksia (Suomen perustuslaki ja Euroopan Unionin perusoikeuskirja).

1.2 Tilannekuva ikääntyneiden asemasta ja oikeuksien toteutumisesta luovutettiin eduskunnalle

Viime vuoden maaliskuussa luovutimme ensimmäisen [vanhusasiavaltuutetun kertomuksen eduskunnalle](#) puhemiehelle. Se on julkaisu, jossa on ensimmäistä kertaa koottu yhteen kokonaiskuvaa iäkkäiden asemasta ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Eduskuntakertomuksessa tehtiin myös useita perusteltuja ehdotuksia siitä, miten ikääntyneet kansalaiset voisivat nykyistä paremmin toimia niin omissa asioissaan kuin yhteisissäkin asioissa.

Kertomusta käsiteltiin sosiaali- ja terveysvaliokunnassa, liikenne- ja viestintävaliokunnassa sekä työ- ja tasa-arvovaliokunnassa. Valiokunnissa kuultavina oli vanhusasiavaltuutetun lisäksi yhteensä 21 asiantuntijaa. [Lausuntoja annettiin kaikkiaan 29](#). Käsittely jatkui Eduskunnassa vuoden 2025 alkupuolelle.

Digitalisaatiota on edistetty Suomessa nopeasti ja laajasti. Nopeassa muutoksessa liian vähälle huomiolle on jäänyt se, miten turvataan kaikkien kansalaisten mahdollisuudet saada tietoa ja toimia. Valtuutetun eduskuntakertomuksen käsittely toi myös esiin sen, että eduskunnasta näyttäisi puuttuvan valiokunta, jonka vastuulla on digitalisaatioon ja yhdenvertaisuuteen liittyvät kysymykset. Tämä saattaa osaltaan selittää sitä, että digitalisaatioon liittyvät yhdenvertaisuuskysymykset ovat jääneet niin vähälle huomiolle valtakunnallisessa päätöksenteossa, vaikka ne ilmeisesti ovat aiheuttaneet suurta eriarvoisuutta.

Keskeisimpiä ongelmakohtia, joihin vanhusasiavaltuutetun kertomuksessa eduskunnalle ja valtioneuvostolle esitettiin ratkaisuja, olivat:

- Pienituloisten iäkkäiden ihmisten välttämättömän toimeentulon turvaaminen nykyistä paremmin.
- Iäkkäiden tarpeita vastaavan digituen laajentamisen tarve ja ilman digitaalisia laitteita olevien iäkkäiden yhdenvertaisen tiedonsaannin ja asioinnin yhdenvertaisen saatavuuden järjestäminen nykyistä paremmin.
- Toisen puolesta tapahtuvan asioinnin sekä niin sanotun tuetun digitaalisen asioinnin tilanteen selvittäminen ja käytäntöjen selkiyttäminen.
- Sosiaali- ja terveyspalvelujen parempi saatavuus ja laatu erityisesti ikääntyneiden palveluissa mukaan lukien gerontologinen sosiaalityö ja kuntouttava päivätoiminta.
- Toimien lisääminen ikääntyneen väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä asuinympäristöjen ikäystävällisyyteen turvaamaan myös sote-palvelujen riittävyyttä.
- Oikeusturvan saamisen esteiden purkaminen ja toimet, joilla varmistetaan kaikkien ikääntyneiden tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa, osallistua ja tulla kuulluksi yhteiskunnassa.
- Päivittäisten palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden parantaminen, jotta ikääntyneiden itsenäisen asumisen ja elämän mahdollisuudet kohentuvat.

1.3 Suositukset hyvinvointialueille ikääntyneiden perusoikeuksien toteutumiseksi

Monet iäkkäiden asemaan ja oikeuksien toteutumiseen liittyvät päätökset tehdään kunnissa ja hyvinvointialueilla. Vanhusasiavaltuutetun eduskuntakertomuksessa on nostettu esiin ikääntyneiden kohtaamia alueellisia ja paikallisia ongelmia sekä niiden mahdollisia ratkaisuja.

Koska sosiaali- ja terveystalvelujen saatavuus on heikentynyt monelta osin, liittyvät monet suositukset palvelujen saatavuuden parantamiseen, jotta sosiaali- ja terveystalveluja tarvitsevien ikääntyneiden perusoikeudet toteutuvat käytännössä.

Vanhusasiavaltuutetun suosituksia hyvinvointialueiden toimintaan:

1. Ympäri vuorokautisen palveluasumisen lyhytaikaisen ja pitkäaikaisen hoidon paikkamäärää lisättävä.
2. Kotihoidon saatavuutta lisättävä.
3. Lääkäre resurssia kasvatettava vanhuspalveluissa.
4. Päivätoiminnan saatavuutta on parannettava.
5. Mielenterveystalvelujen järjestämistä iäkkäille on parannettava.
6. Gerontologisen sosiaalityön ja omatyöntekijän järjestäminen iäkkäille on turvattava.
7. Kuntoutukseen saatavuutta on parannettava ja tuotava kuntoutus tiiviimmin osaksi ikääntyneiden palveluja.
8. Asiakasmaksujen alentamisen tai poistamisen mahdollisuuksista kerrottava asiakkaille.

9. Ajanvarauksen toimivuutta on parannettava.

10. Neuvonnan ja ohjauksen saatavuutta ja niistä tiedottamista hyvinvointialueilla on lisättävä.

11. Henkilöstöä on koulutettava, jotta kaikki tuntevat velvollisuuden antaa asiakkaalle kirjallinen päätös häntä koskevassa sosiaalihuollon asiassa.

Valtuutetun näkemyksen mukaan ikääntyneiden ihmisten näkökulmasta vakava perusoikeuksiin liittyvä ongelma on vaikeudet saada sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koko maassa. Sen vuoksi yllä olevat suositukset liittyvät paljolti saatavuuden parantamiseen. Suositusten perustelut ovat luettavissa eduskuntakertomuksesta ja niitä avataan myös luvussa 4.

1.4 Vanhusasiavaltuutetun suositukset ikäystävällisten kuntien rakentamiseksi

Eduskuntakertomuksessa kuvattiin myös toimia, joiden avulla kunnat voisivat edistää ikääntyneiden asukkaidensa hyvinvointia, ja samalla kohentaa kaikkien kuntalaisten toimintamahdollisuuksia. Kunnissa tehtävillä päätöksillä voidaan helposti lisätä iäkkäiden toimintakykyä, mahdollisuuksia hoitaa omat asiansa ja tuoda oma panoksensa yhteiseen toimintaan.

Yhä useampi kuntalainen on ikääntynyt ja heidän näkemystensä ja tarpeidensa huomioon ottaminen päätöksenteossa on yhä olennaisempaa. Onkin syytä kysyä heiltä, miten kunnasta saadaan kaikille ikäryhmille toimiva ja hyvä paikka asua.

Vanhusasiavaltuutettu suositteli kunnille seuraavia toimia:

1. Iäkkäiden digitaidot parempaan kuntoon kuntien koordinoiman digituen avulla.
2. Ilman digitaalisia taitoja oleville riittävästi kasvokkaisia ja puhelinpalveluja sekä tietoa muutoin kuin sähköisesti.
3. Esteettömät asuinympäristöt, saavutettavat palvelut ja toimiva julkinen liikenne kaikkien asukkaiden ulottuville.
4. Hyvinvointia ja toimintakykyä tukevat palvelut ja ympäristöt kaikkien iäkkäiden ulottuville.
5. Iäkkäille kuntalaisille toimivat mahdollisuudet osallistua yhteisiin asioihin. Vanhusneuvostoille tosiasialliset vaikuttamismahdollisuudet.

Vanhusasiavaltuutetun suositukset kunnille pureutuvat yleisiin ongelmiin, joita iäkkäillä on. Digitaisten taitojen puute tai liian vähäiset taidot, julkisen liikenteen puuttuminen asuinalueilta kokonaan tai julkisen liikenteen huonosti toimivat yhteydet asioinnin ja yhteisiin tapahtumiin osallistumisen kannalta, fyysisesti esteelliset asuinympäristöt, vaikeudet päästä mukaan toimintakykyä edistävään toimintaan sekä vaikeudet osallistua ja vaikuttaa yhteisiin asioihin.

Näiden yleisten ongelmien ratkaiseminen edistää koko kunnan asukkaiden hyvinvointia ja samalla toteuttaa ikäystävällisen kunnan periaatteita.

KUVIO 3. WHO:n kahdeksan ikäystävällisyyden teema-alueita. Lähde: Rappe ym. 2018

1.5 Vanhusasiavaltuutetun eduskuntakertomus on tukenut ikääntyneiden asioita edistävien tahojen toimintaa

Vanhusasiavaltuutetun ensimmäiseen eduskuntakertomukseen on tutustuttu laajasti. Valtuutettu on levittänyt tietoa julkaisusta valtioneuvostolle, sektoritutkimuslaitoksille, eduskuntapuolueille, valtakunnallisille järjestöille ja säätiöille, hyvinvointialueiden ja kuntien viranhaltijoille ja päättäjiille sekä vanhusneuvostoilta ja medialle. Kertomukseen on viitattu usein sekä valtakunnallisissa että paikallisemmissa yhteyksissä.

Vanhusasiavaltuutetun toimiston oma arvio on se, että kerran neljässä vuodessa julkaisutava eduskuntakertomus on tuonut uudenlai-

sen foorumin välittää päättäjiille ja yhteiskunnalliseen keskusteluun tietoa ikääntyneiden moninaisuudesta ja siitä mikä on iäkkäiden asemaa ja oikeuksien toteutumisen tilanne kokonaisuudessaan.

1.6 Vanhusasiavaltuutetun tehtävät, resurssit ja yhteydenotot valtuutettuun

Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, joka seuraa ja arvioi ikääntyvien oikeuksien toteutumista ja edistää heidän asemaansa yhteiskunnassa. Vanhusasiavaltuutettu kiinnittää erityisesti huomiota niiden iäkkäiden tilanteeseen, jotka ovat selvästi keskimääräistä heikommassa asemassa.

Vanhusasiavaltuutetun lakisääteiset tehtävät

(Laki vanhusasiavaltuutetusta 753/2021):

1. seurata ja arvioida ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista;
2. seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin;
3. tehdä aloitteita, antaa lausuntoja sekä osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun;
4. laatia ja teettää selvityksiä sekä julkaista raportteja;
5. edistää tiedotusta ja välittää ikääntyneitä koskevaa tietoa;
6. edistää yhteistyötä ikääntyneiden asioita käsittelevien sekä ikääntyneitä edustavien toimijoiden välillä.

Vanhusasiavaltuutetun toimiston henkilökunta vuonna 2024. Vasemmalta oikealle kuvassa Päivi Ahosola, Päivi Topo ja Marjut Vuorela. Kuvasta puuttuvat asiantuntijat Saidi Backman ja Mia Niemi.

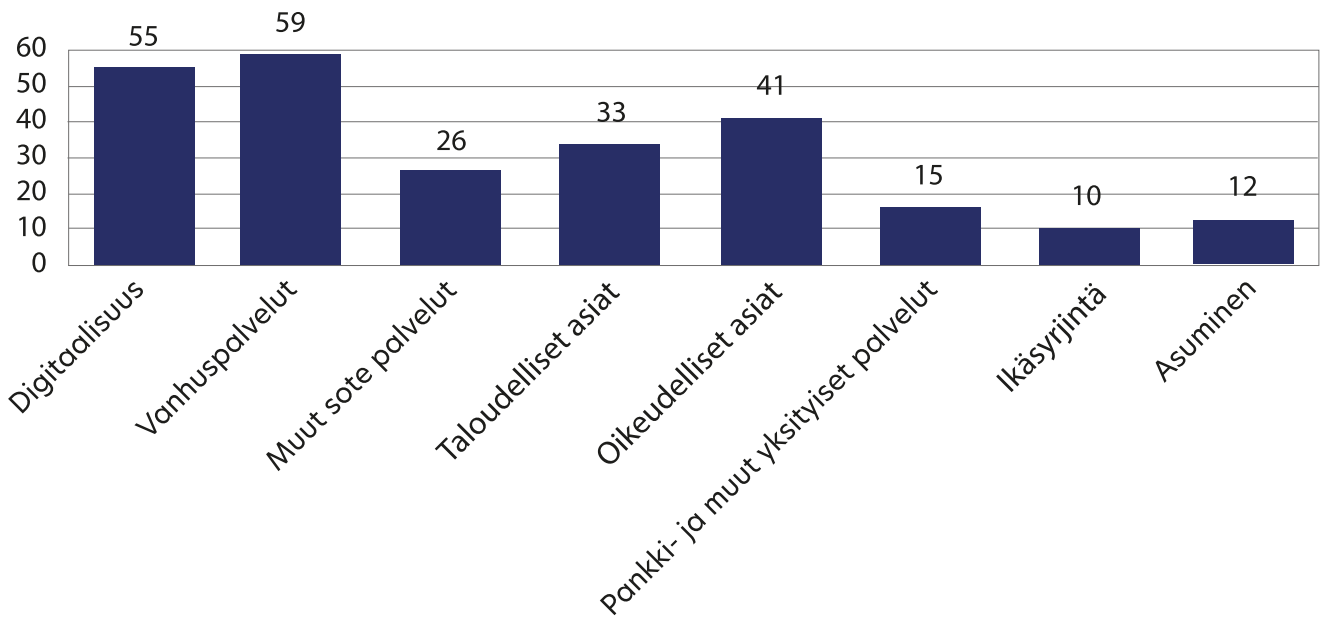
Vanhusasiavaltuutettu on oikeusministeriön yhteydessä ja vuonna 2024 toimistossa työskenteli valtuutetun Päivi Topon lisäksi kaksi vakituksissa viroissa olevaa erityisasiantuntijaa Päivi Ahosola ja Marjut Vuorela sekä kaksi määräaikaisissa tehtävissä olevaa asiantuntijaa Saidi Backman ja Mia Niemi. Vanhusasiavaltuutetulle valtion budjetista myönnetystä 500 000 euron rahoituksesta 100 000 eurola ostettiin viestinnän ja hallinnon palveluja erillisellä sopimuksella Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistolta.

Vanhusasiavaltuutetun toiminnan strategisena tukena on toiminut vanhusasiavaltuutetun nimeämä seniorivaikuttajien ryhmä vuodes-

ta 2022. Seniorivaikuttajaryhmän toiminta on vapaaehtoista ja ryhmään kuuluu Kari Itkonen, Markku Lehto, Ristenrauna Magga, Tuulikki Petäjäniemi, Vappu Taipale, Jaakko Tuomi ja Auni-Marja Vilavaara.

Vanhusasiavaltuutetun toimistoon otettiin suoraan yhteyttä 268 kertaa yksittäisten kansalaisten asioissa tai yleisemmin iäkkäiden asemaan ja oikeuksiin liittyvissä asioissa. Vanhusasiavaltuutetulla ei ole toimivaltaa edistää yksittäisen kansalaisen asiaa, mutta valtuutettu neuvoo eteenpäin ja käyttää yhteydenotoissa esiin tuotuja asioita tiedonlähteenä omassa vaikuttamistoiminnassaan. Vuonna 2024 eniten yhteydenottoja tuli

Kansalaisyhteydenottojen yleisimmät aihepiirit 2024

KUVIO 4. Kansalaisyhteydenottojen yleisimmät aihepiirit vuonna 2024.

vanhuspalveluista, toiseksi eniten digitalisointia ja kolmanneksi eniten oikeudellisista asioista. Suuri osa yhteydenotoista on näiden aihepiirien yhdistelmiä (Kuvio 4). Lisäksi valtuutetun toimisto tapasi vuoden aikana

tuhansia ikääntyneitä eri puolella Suomea ja kuuli heidän näkemyksiään erilaisissa tilanteissa olevien iäkkäiden asemasta ja oikeuksien toteutumisesta sekä niihin liittyvistä korjausehdotuksista.

Eduskuntakertomuksen ja sen sisältämien suositusten esittelyä koskevia keskeisiä tapaamisia ja tilaisuuksia sekä lausuntoja

Vanhusasiavaltuutetun eduskuntakertomuksen luovutus eduskunnan puhemiehelle 20.3.

Eduskuntakertomuksen julkistustilaisuus 20.3. Oodi keskustakirjasto, Helsinki.

Tapaaminen STM:ssä johtavien viranhaltijoiden kanssa, 23.4.

Eri eduskuntapuolueiden kansanedustajien, aluevaltuutettujen ja kuntapäättäjien tapaamisia.

Presidentti Halosen tapaaminen 7.5.

Vuosikertomuksen luovutus pääministerille 31.10.

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024 K 3/2024 vp 18.4.

Lausunto eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle asiana vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024 K 3/2024 vp 14.5.

Lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle asiana vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024 K 3/2024 vp 5.9.

2. IkäsyRJintä ja sen vähentämisen keinot

"Minulta ei edes kysytä mielipidettäni."

(Sitaatti iäkkään henkilön yhteydenotosta vanhusasiavaltuutettuun hänen kokemastaan korkeaan ikään liittyvästä ikäsyRJinnästä).

2.1 Esiselvitys valmistui ikäsyRJinnästä ja päätöksenteosta

Vanhusasiavaltuutettu laati oikeusministeriön tilauksesta esiselvityksen ikäsyRJinnästä ja päätöksenteosta. Esiselvitykseen on koottu tietoa keinoista, miten päätöksenteossa voi-

daan ottaa huomioon ikäsyRJinnän yleisyys ajattelussa, teossa ja rakenteissa sekä tehdä päätöksiä, jotka vähentävät ikäsyRJintää eivätkä vahvista sen olemassaoloa. Esitämme seuraavassa tiiviisti esiselvityksen tuloksia. (Ahosola ym. 2024.)

Päätöksenteolla on keskeinen rooli rakenteellisen, epäsuoran ikäsyRJinnän vähentämisessä. Jotta se voi onnistua, vaaditaan ymmärrystä ilmiön yleisyydestä ja sen vaikutuksista koko yhteiskuntaan. On siis lisättävä tietoa siitä millä eri tavoin ikäsyRJintä yhteiskunnassa ilmenee, ja mitkä ovat keskeiset keinot sen vähentämiseen. Tämä on ikääntyvän Suomen menestymisen kannalta erittäin olennainen kysymys.

Ikäsyrrjintä valtakunnallisessa päätöksenteossa on kyselytutkimusten mukaan yleistä

Vanhustyön keskusliitto teetti vuonna 2022 kyselytutkimuksen, jonka vastaajat olivat 16–97-vuotiaita. Kun heiltä kysyttiin minkä tahon koetaan syrjivän iäkkäitä, koki peräti 62 % vastanneista poliitikkojen syrjivän iäkkäitä ja yli puolet arvioi, että sosiaali- ja terveyspalvelut syrjivät ikääntyneitä. (Vaarama 2022)

Eläkeliitto ry:n vuonna 2024 tekemään kyselyyn vastanneista 61–90-vuotiaista peräti 66 % oli kokenut, että poliitikkojen kannanotoissa on kohdeltu huonosti tai vähättelevästi iäkkäitä. Vastaajista puolet koki myös tiedotusvälineiden ja sosiaalisen median (58 %) olevan areenoja, joissa ikääntyneitä kohdellaan huonosti tai vähätellään. (Eläkeliitto ry 2024)

Ikään perustuvat säädökset esimerkiksi oikeudesta saada palveluja ovat syntyneet päätöksenteossa, jossa on tehty rajaus kronologisen iän perusteella. Tällaiset säädökset voivat sisältää ikäsyrrjintää, jos muussa lainsäädännössä ei turvata vastaavaa oikeutta iän perusteella ulos suljetuille ikäryhmille. Ikään perustuvia rajoituksia on esimerkiksi kuntoutukseen liittyvissä säädöksissä. Esimerkiksi kuntoutuspsykoterapiaan on oikeus vain alle 67-vuotiailla ja vaativan lääkinällisen kuntoutuksen palveluihin vain alle 65-vuotiailla. Vanhusasiavaltuutettu esittikin eduskunnalle, että iäkkäille turvataan oikeus taloudellisesti tuettuun psykoterapiaan tai muuhun vaativaan lääkinälliseen kuntoutukseen tarvittaessa. Näin tehdyllä päätöksenteolla vahvistettaisiin iäkkäiden yhdenvertaisuutta saada tarvitsemiaan kuntoutuspalveluita.

2.2 Ikäsyrrjintä on viheliäinen ongelma

Ikäsyrrjinnällä viitataan siihen, että henkilö tai ryhmä asetetaan heidän ikänsä perusteel-

la lähtökohtaisesti muita huonompaan asemaan. Suomen perustuslaki kieltää syrrjinnän iän perusteella.

Ikäsyrrjintä on osa ilmiötä, jota kutsutaan ageismiksi eli ikäismiksi. Ikäismi on järjestelmällistä stereotypisointia ja syrrjintää, joka kohdistuu ihmisiin siksi, että he ovat iältään vanhempia kuin muut. Keskeistä on ikääntymiseen liittyvät ennakkoluuloiset asenteet sekä ikääntyneisiin kohdistuva syrrjintä politiikassa ja käytännöissä.

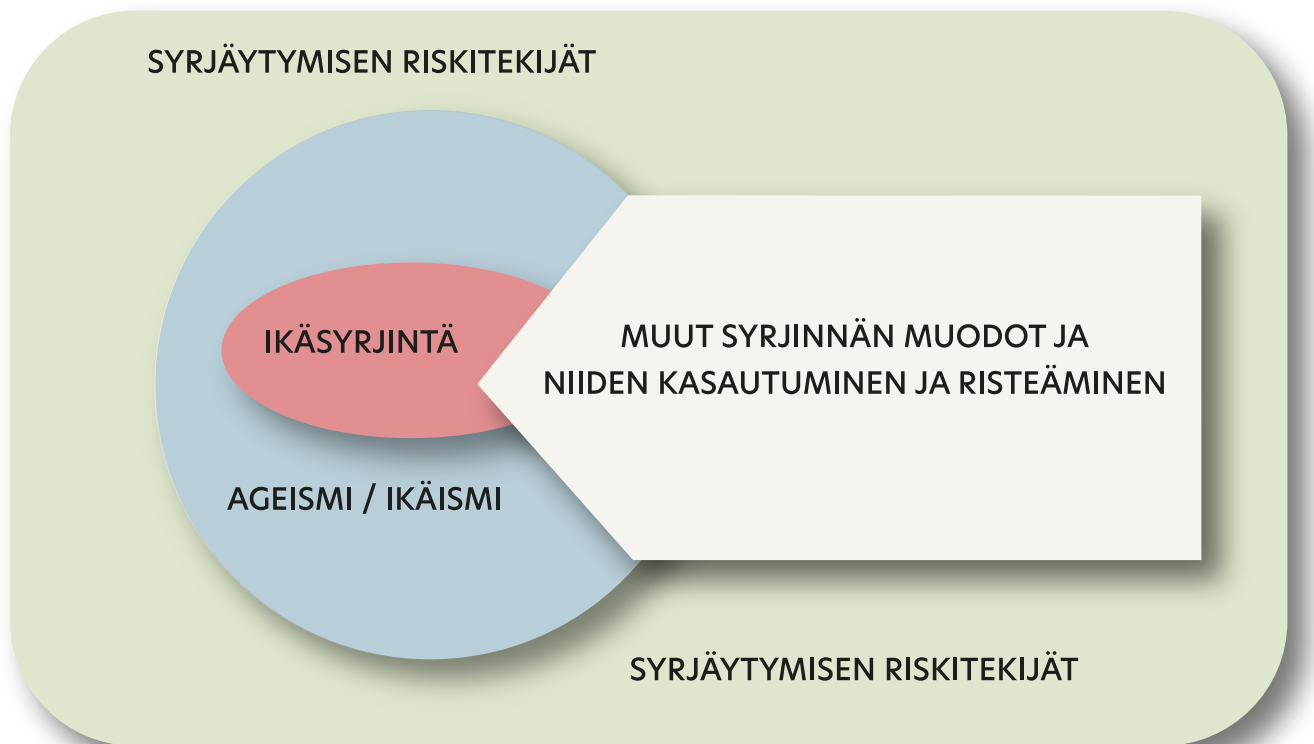
Ikäismia esiintyy ajattelussa, puheessa, asenteina ja käyttäytymismalleina. Sitä esiintyy myös institutionaalisina rakenteina ja käytäntöinä. Nämä ilmenemistavat voivat olla suoria, mutta usein myös epäsuoria, piiloisia ja huomaamattomia. Ikäismin laajaa vallitsevuutta kulttuurissa kuvastaa se, että ikäismi kohdentuu usein myös itseän (Ayalon 2018, WHO 2021).

Maailman terveysjärjestö, WHO on nostanut 2021 esille ikäismin laajat vaikutukset ikääntyneiden ihmisten hyvinvoinnille. (WHO 2021).

Ikäismin on havaittu heikentävän iäkkäiden ihmisten elämänlaatua, toimintakykyä, osallistumista ja lisäävän heihin kohdistuvaa kaltoinkohtelua sekä syrjäytymisen riskejä.

Ikäsyrynnän yleisyys vaikuttaisi olevan sidoksissa eri ikäisten ihmisten asemaan yhteiskunnassa (Margues ym. 2020). Ikäismi ja ikäsyryntä vaikeuttavat todennäköisesti enemmän niiden ikääntyneiden ryhmien hyvinvointia, joiden tilanne on tavanomaista vaikeampi.

lääkkäiden vaikean tilanteen taustalla voivat olla monet tekijät, kuten heikko toimeentulo, sosiaalisten suhteiden vähäisyys tai vahingollisuus, palvelujen huono saatavuus, asuinympäristöjen esteellisyys, turvattomuus tai vähäiset mahdollisuudet osallisuuteen ja osallistumiseen. (Topo ym. 2021). Nämä voivat kasautua vanhuudessa, vaikka juontuisivatkin aikaisempaan elämänkulkuun tai kuulumiseen johonkin vähemmistöryhmään. (Walsh ym. 2021). Jos näiden ongelmien lisäksi kohdataan ikäsyryntää, on kokonaisvaikutus sitä suurempi mitä heikompi henkilön tai ryhmän tilanne on jo muutoinkin.

KUVIO 5. Ageismin, ikäsyrynnän ja muiden syrjinnän muotojen ja syrjäytymisriskien suhde toisiinsa.

2.3 Ikäsyrrjintä on hyvin yleistä

Ikäsyrrjintä on maailmanlaajuinen ongelma. Tästä huolimatta ikääntyvien ihmisoikeussopimuksen laatiminen on edennyt YK:ssa hitaasti ja myös eurooppalaisen yhdenvertaisuusdirektiivin laatiminen on pysähdyksissä. Suomessa yhdenvertaisuuslain perusteella Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi viedä eteenpäin yksittäisen ihmisen kokemaa iän perusteella tapahtuvan syrjinnän asiaa.

Suomessa on tehty kolme tuoretta kyselyä ikäsyrrjinnästä. Valtakunnallisten eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry:n vuonna 2022 teettämän kyselyn mukaan 55–84-vuotiaista vastaajista 71 % oli täysin tai melko samaa mieltä seuraavan väittämän kanssa: *"yhteiskunnassa on paljon ikään perustuvaa syrjintää"*. Sama kysely on tehty myös vuosina 2013, 2016 ja 2019 ja tulos on ollut melko yhdenmukainen. (EETU ry 2022)

Vanhustyön keskusliitto teetti vuonna 2022 kyselytutkimuksen, jonka vastaajat olivat 16–97-vuotiaita. Heistä 47 % vastasi *"kyllä"* kysymykseen *"syrjitäänkö Suomessa iäkkäitä ihmisiä?"* (Vaarama 2022)

Eläkeliitto ry:n mukaan ikäsyrrjintä on lisääntynyt 30 vuoden aikana. Vuoden 2024 kyselyyn vastanneista 61–90 -vuotiaista peräti 78 % vastasi *"kyllä"* kysymykseen *"yhteiskunnassa on ikään perustuvaa syrjintää"*. Vuonna 1998 vastaava luku oli 69 %. (Eläkeliitto ry 2024)

2.4 Ikäsyrrjintä heikentää vähemmistöihin kuuluvien iäkkäiden asemaa ja oikeuksien toteutumista

Iän yhdistyessä muihin syrjinnän muotoihin puhutaan moniperustaisesta syrjinnästä.

Vuonna 2021 Suomessa vierailut YK:n ikääntyneiden ihmisoikeuksien itsenäinen asiantuntija Claudia Mahler arvioi ikääntyneiden ihmisoikeuksien toteutumista ja antoi useita suosituksia valtionjohdolle. Hän kiinnitti erityistä huomiota syrjäytyneisiin ja haavoittuvassa asemassa oleviin iäkkäiden ryhmiin. Hän painotti, että myös vähemmistöihin kuuluvista ikääntyneistä tarvitaan tietoa päätöksenteon tueksi. (Mahler 2023). Myös monet muut tahot ovat suositelleet maiden hallituksille, että ne nostaisivat esiin iäkkäiden kokeman syrjinnän yleisyyttä ja iäkkäiden moninaisuutta. (ROSEnet 2020, WHO 2021)

YK:n ikääntyneiden ihmisoikeuksien itsenäisen asiantuntijan suositukset Suomen hallitukselle ikääntyneiden kohtaaman moniperusteisen syrjinnän vähentämiseksi:

- Toimintarajoitteisille ikääntyneille olisi tarjottava terveys- ja sosiaalipalveluja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.
- Sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjoamisessa olisi otettava paremmin huomioon seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien, alkuperäiskansataustaisten tai etnisen taustan omaavien ikääntyneiden erityistarpeet.
- Suomen tulisi varmistaa ihmisoikeuksiin perustuva lähestymistapa pitkäaikaishoidon suunnittelussa ja toteutuksessa.

- Hallituksen tulisi harkita keinoja vanhuusiän köyhyyden lieventämiseksi erityisesti naisilla.
- Väkivaltaa ja hyväksikäyttöä kokeneiden ikääntyneiden aseman parantamiseksi olisi eri palveluissa toimivia ammattilaisia koulutettava, tiedotettava ikääntyvien kokemasta väkivallasta sekä järjestettävä erilaisia palveluja uhrien tueksi.
- Sähköisille palveluille tarvitaan edelleen vaihtoehtoja sekä riittävää tukea digitaalisten palvelujen käyttöön.
- Esteettömyysstrategia olisi toimeenpantava kattavasti kaupunki- ja maaseutualueilla. (Mahler 2023).

2.5 Miten pääsemme eroon ikäsyrynnästä?

Tutkimustietoon perustuvia kansainvälisiä suosituksia siitä, miten ikäsyrynnää voidaan vähentää, on useita. Niissä nostetaan toistuvasti esiin viisi keinoa.

1. Poliitiikan ja lainsäädännön kautta vaikuttaminen
2. Koulutus päätöksiä valmisteleville ja tietoa päättäjille ikäsyrynnästä
3. Iäkkäiden mahdollisuudet tulla kuulluksi ja vaikuttaa
4. Yläikärajojen poisto tiedonkeruissa
5. Ikävaikutusten arvioinnin toteuttaminen.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa kansallista ikääntymispolitiikkaa tarkastelevassa ja arvioivassa Madridin ikääntymistä koskevan kansainvälisen toimintasuunnitelman (MIPAA) seurantaraportissa vuosilta 2018–2022 kuvataan Suomessa tehtyä kehittämistyötä. Esimerkkeinä ikäsyrynnästä todetaan ikäsyrynnän ilmenevän usein ilman

hyväksyttävää perustetta asetettuina ikärajoina esimerkiksi siten, että 65 vuotta täyttäneet eivät voi hakeutua yhdistyksessä vastuu-tehtäviin tai että lääkärikeskus lakkauttaa 70 vuotta täyttäneiden lääkäreiden ammatinharjoittajasopimukset ilman yksilöllistä arviointia. (STM 2021)

2.5.1 Valtionjohdolla keskeinen asema ikäsyrynnän vähentämisessä

WHO sekä tutkijat ovat korostaneet hallitusten roolia ikäsyrynnän vähentämisessä ja ikäismin tunnistamisessa. Päätöksenteossa ja lainsäädännön kehittämisessä tulisi pyrkiä ikäismin vähentämiseen kohdistuu se sitten minkäikäiseen tahansa. WHO nostaa esiin lapset ja iäkkäät ja heistä erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevat ja toteaa, että heidän kohdallaan ikäismi on erityisen haitallista. WHO sekä tutkijat painottavat ihmisoi-keuksiin ja eriarvoisuuden vähentämiseen liittyvän lainsäädännön ja politiikan merkitystä. Samalla alleviivataan sitä, että päätöksente-koa ja sen toimeenpanoa on myös seurattava ja arvioitava kansallisesti ja kansainvälisesti sekä tunnistettava ilmiöitä, jotka ylläpitävät ikäismiä. (WHO 2021)

Vanhusasiavaltuutettu esittää, että päätäjille ja eri tasoilla päätöksiä valmisteleville virkamiehille tarjotaan koulutusta, jotta he tunnistaisivat ikääntymiseen ja iäkkäisiin ihmisiin liittyvien asenteiden merkityksen toiminnalleen. Samoin sosiaali- ja terveysalan työntekijöille tarvitaan koulutusta ja tiedottamista, jotta he havaitsevat miten stereotyyppiset käsitykset vanhenemisesta ja vanhuudesta vaikuttavat siihen, miten he kohtaavat iäkkäät ja heidän tarpeensa.

Kansallisella tasolla ja kansainvälisesti vertaillen Suomessa ikäsyrrjintää koskeva lainsäädäntö on hyvällä tasolla ja päätöksenteon seuranta ja arviointi on vähitellen vahvistunut (Help Age).

Ikään perustuva syrjintä on kielletty perustuslaissa ja syrjinnän kieltä on tarkennettu muun muassa yhdenvertaisuuslaissa, jonka toimeenpanoa valvoo Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Ihmisoikeuskeskuksella puolestaan on velvoite muun muassa koota tietoa ja kouluttaa ihmisoikeuksiin liittyvistä asioista kuten oikeudesta tulla yhdenvertaisesti kohdelluksi iästä riippumatta. Vanhusasiavaltuutetun tehtävä perustettiin vuonna 2022 vahvistamaan ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista erityisesti päätöksenteossa. Lakisääteiset kuntien vanhusneuvostot ja hyvinvointialueiden vanhusneuvostot on perustettu vahvistamaan ikääntyneiden näkökulmien huomioon ottamista päätöksenteossa. (Ihmisoikeuskeskus 2022)

2.5.2 Yläikärajojen poistaminen kyselytutkimuksista on keino vähentää rakenteellista ikäsyrrjintää

Erilaisten kyselyjen yläikärajojen poisto on helposti toteutettava keino vähentää rakenteellista ikäsyrrjintää. Yläikärajojen käytön vuoksi ei kartu tietoa esimerkiksi iäkkäiden taloudellisista tai sosiaalisista tilanteista eikä päätöksenteossa voida arvioida päätösten vaikutuksia iäkkäisiin.

Iäkkäiden ulossulkeminen kyselyistä on viesti, ettei heidän kokemuksensa ja näkemyksensä ole yhtä tärkeitä kuin niiden ikäryhmien, joilta tietoa kerätään. Tämän voi ajatella ylläpitä-

vän rakenteellista ikäsyrrjintää ja aiheuttavan päätöksiä, jotka ovat iäkkäiden näkökulmasta haitallisia. (ROSEnet 2020)

Suomessa on hyvin yleistä jättää iäkkäät tiedonkeruiden ulkopuolelle. Tähän on ottanut kantaa Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan pyynnöstä Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin: *Ikääntyneet henkilöt voidaan rajata selvittämisen ulkopuolelle vain, jos siitä on säädetty lailla. Tällaisen lainsäätämisen edellytyksenä on ... , että tietyn ikäisten henkilöiden erilaiselle kohtelulle olisi osoitettavissa perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä peruste. Tiedossani ei ole lainsäädäntöä, jonka perusteella olisi hyväksyttävää rajata ikääntyneitä henkilöitä selvittämisen ja vaikuttamisen ulkopuolelle."*

Ikääntyneitä henkilöitä ei voida rajata kyselyiden ulkopuolelle sen takia, että heidän tavoittamiseen voitaisiin joutua käyttämään kalliimpia tiedonkeruumenetelmiä. Koska digitaalisiin kyselyihin vastaaminen ei kaikilta ikääntyneiltä onnistu, on heille tarjottava vaihtoehtoisia tapoja ilmaista mielipiteensä. Tiedonkeruumenetelmien kalleus ei lähtökohdaisesti ole hyväksyttävä peruste jättää kartoittamatta ikääntyneiden henkilöiden näkemyksiä. (EOAK 2023)

Yläikärajojen ongelmallisuus on tilastoviranomaisten ja kyselytutkimuksia tuottavien yritysten tiedossa. Esimerkiksi Tilastokeskus on nostanut yläikärajoja joissakin kyselyissä 90-ikävuoteen tai yläikärajoja ei ole ollenkaan. Myös kyselytutkimuksia tekevät yritykset ovat kertoneet, että yläikärajoja ei käytetä, elleivät asiakkaat niitä erityisesti vaadi. Tästä huolimatta yläikärajojen käyttö on yleistä.

Sisäministeriössä tehtiin vuosina 2024–2025 tiedonkeruuta ikääntyneiden turvallisuuden kokemuksista ja siinä koottiin paneelitutkimuksella ja haastatteluilla, jotta saadaan tietoa mahdollisimman laajasti erilaisissa tilanteissa olevilta iäkkäiltä. Yläikärajaa ei ollut ja haastateltuihin kuului muun muassa kielivähemmistöihin kuuluvia iäkkäitä, muistisairautta sairastavia iäkkäitä sekä päihteitä paljon käyttäviä iäkkäitä. Näin saadaan paremmin kuva siitä mistä turvallisuuteen liittyvät asiat koostuvat ja samalla siitä, miten perusoikeudet toteutuvat käytännössä.

Eurooppalaisissa tiedonkeruissa varsin usein kaikkein iäkkäimmät on rajattu tiedonkeruun ulkopuolelle. Eurooppalainen tiedonkeruu on kansallisesti tärkeää, sillä näin saamme vertailukelpoista tietoa Suomen tilanteesta verrattuna muihin Euroopan maihin. Yläikärajoiden poistaminen eurooppalaisista ja muista kansainvälisistä tiedonkeruista on olennainen keino vähentää rakenteellista ja kulttuurista ikäsyrrintää ja samalla saattaa asialliselle tasolle tietopohja iäkkäiden tilanteista Euroopassa. (ROSEnet 2020)

Yläikärajoiden ongelmallisuus tulee esiin erityisesti silloin, kun tilastotietoa käytetään päätöksenteossa joko yksittäisinä tietoina tai eri indikaattoreiden kokonaisuutena. Esimerkiksi digitaalisista taidoista on pitkään koottu tietoa siten, että kaikkein iäkkäimmät on jätetty tiedonkeruun ulkopuolelle. Samoin kansalaisten turvallisuuteen liittyvää tietoa, kuten Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa, on koottu siten, että yli 74-vuotiaat on jätetty tiedonkeruun ulkopuolelle. Näin kootut tulokset eivät kuvaa koko aikuisväestöä ja mikäli kaikkein iäkkäimpien tiedot olisivat mukana, olisivat tulokset esimerkiksi väestön digitaalisten taitojen osalta todennäköisesti erilaiset.

Vanhusasiavaltuutettu on ehdottanut useita kertoja, että väestökyselyissä ja tilastoissa kerätään tietoa myös kaikkein iäkkäimpiä henkilöitä koskien. Yläikärajoiden käyttö kyselyissä ja tilastoissa on jättänyt tiedot vaillinaisiksi ja vääristänyt kokonaiskuvaa esimerkiksi digitalisoinnin etenemisestä. Poistamalla yläikärajat viranomaisten tiedonkeruista, saadaan myös iäkkäiden näkemykset esiin mediasa, säädösvalmistelussa ja päätöksenteossa yhdenvertaisesti muiden aikuisten kanssa.

2.5.3 Ikävaikutusten arviointi päätöksenteossa keinona rakenteellisen ikäsyrrinnän vähentämiseksi

Keskeinen keino rakenteellisen ikäsyrrinnän vähentämiseen on ottaa päätöksenteossa käyttöön ikävaikutusten arviointi. WHO korostaa ikäismin torjunnassa politiikan keinojen merkitystä (WHO 2021). Päätöksenteon ikävaikutusten arviointi tukee tämän strategian toimeenpanoa.

Tällä hetkellä ei ole ikääntyneitä koskevaa vaikutusarviointiohjetta, toisin kuin lasten kohdalla. Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille on laadittu osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa. (Iivonen ym 2021). Iäkkäisiin kohdistuvien vaikutusten osalta ei Suomessa ole päätöstä viedä asiaa eteenpäin säädösvalmistelussa tai muussa päätöksenteossa eikä suunnitelmaa sille, miten se tehtäisiin.

Lainsäädännön vaikutusarviointiohjeessa todetaan, että on olennaista tarkastella koskevatko vaikutukset erilaisella ja merkittävällä tavalla jotakin tiettyä, mahdollisesti pientä-

kin kohderyhmää. Samoin siinä ohjeistetaan tunnistamaan, onko jokin kohderyhmä erityisen haavoittuvassa asemassa ja arvioimaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista muun muassa iän perusteella. Ohjeessa painotetaan kuulemaan niitä ryhmiä, joiden on tunnistettu olevan haavoittuvassa asemassa, kuten iäkkäitä. Lisäksi ryhmiä, joilla ei ole edustuksellisia elimiä, voidaan kuulla esimerkiksi heidän parissaan työtä tekevien kautta. Ikääntyneiden kohdalla tällainen esimerkki ovat ympärivuorokautisen hoidon tai säännöllisen kotihoidon piirissä olevat. (Valtioneuvosto 2022)

Vanhusasiavaltuutettu on esittänyt useita kertoja, että ikäsyryjinnän vähentämiseksi päätöksenteossa laaditaan ohjeistus ikävaikutusten arvioinnin toteuttamisesta säädösvalmistelussa ja päätöksenteossa. Päätöksentekoon ja säädösvalmisteluun tarvitaan nykyistä enemmän ja monipuolisemmin tietoa iäkkäistä ja heidän asemastaan ja oikeuksiensa toteutumisesta erityisesti kaikkein iäkkäimpien osalta. Huomiota on kiinnitettävä erityisesti tavanomaista selvästi vaikeammassa asemassa olevien ikääntyneiden ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen.

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi vanhusasiavaltuutetun kertomuksesta antamassaan mietinnössä, että valiokunta pitää valtuutetun tavoin välttämättömänä, että yhteiskunnallisessa päätöksenteossa kiinnitetään erityistä huomiota ikävaikutusten arviointiin rakenteellisen ikäsyryjinnän vähentämiseksi. (StV 2025).

2.5.4 Vahvistetaan ikääntyneiden vaikutusmahdollisuuksia päätöksenteossa

lääkkäiden aseman vahvistaminen päätöksenteossa on yksi maiden hallituksille suunnattu suositus ikäsyryjinnän ja ikäismin vähentämiseksi. Tavoitteena on se, että ikääntyneet ovat mukana suunnittelemassa ja toimeenpanemassa yhteisiä päätöksiä kansallisesti ja paikallisesti sekä Euroopan Unionin tasolla. (WHO 2021, Mahler 2023, ROSEnet 2020)

Suomen perustuslain (731/1999) mukaan kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristön kehittämiseen. Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Yhteiskunnallisen oikeustutkimuksen keskeisen tutkimussuuntauksen (access to justice) mukaan pelkät muodolliset mahdollisuudet oikeuden saamisessa eivät ole riittäviä, vaan on taattava, että ihmisillä on myös tosiasialliset mahdollisuudet päästä oikeuksiinsa. (Ervasti, Obstbaum, 2025).

Ikääntyneillä on käytössään samat osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet kuin nuoremillakin, kuten äänestäminen ja vaaleissa ehdokkaana oleminen, kunta-aloitteet ja kansalaisaloitteet. Yhteiskunnan digitalisointuminen helpottaa digitaitoisten osallistumista ja vaikuttamista, mutta ilman digitaitoja oleville se on sen sijaan yhä vaikeampaa. Vaikuttamismahdollisuudet näyttävät kapeenevan korkeassa iässä, sillä vaaleilla valittuja ja iäkkäitä kansanedustajia tai valtuutettuja on varsin vähän.

Suomessa lakisääteiset vanhusneuvostot toimivat kaikissa kunnissa ja hyvinvointialueilla tehtävänään varmistaa ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Vanhusneuvostoilta on koottu tietoa niiden toimintatavoista ja vaikuttamismahdollisuuksista sekä ajatuksia toiminnan kehittämiseksi. Monet vanhusneuvostot kokevat vaikuttamismahdollisuutensa pieniksi ja moni kertoo pääsevänsä kertomaan näkemyksiään kovin myöhäisessä vaiheessa, kun päätökset on jo valmisteltu. Neuvostojen käytössä olevat resurssit saattavat olla myös erittäin pienet. (Ihmisoikeuskeskus 2021, Rappe ym 2024)

Vanhusasiavaltuutettu esittää, että lakisääteisille vanhusneuvostoille annetaan tosiasiallinen mahdollisuus toimia ja vaikuttaa kuntien ja hyvinvointialueiden päätöksentekoon riittävän aikaisessa vaiheessa. Vanhusneuvostoille tarvitaan oikeus osallistua keskeisimpien valiokuntien ja

jaostojen kokouksiin tuomaan alueen tai kunnan ikääntyneitä koskevaa tietoa valmisteluun. Vanhusneuvostoja koskevaa lainsäädäntöä on syytä tarkistaa ja tarkentaa siten, että vanhusneuvostoissa on oltava iäkkäitä jäseniä.

Eduskunnan sosiaali- ja terveystoimi toteaa vanhusasiavaltuutetun eduskuntaker-
tomuksesta antamassaan mietinnössä, että valiokunta pitää ikääntyneiden osallistumismahdollisuuksien edistämisen kannalta tärkeänä vanhusasiavaltuutetun suosituksia kuntien ja hyvinvointialueiden vanhusneuvostojen aseman vahvistamisesta ja ikääntyneiden äänestämismahdollisuuksien parantamisesta. Lisäksi vanhusasiavaltuutetun yhteydessä toimiva valtakunnallinen vanhusneuvosto voisi tuoda iäkkäiden jäsentensä kautta tietoa ikääntyneiden tilanteesta. (StV 2025)

Yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyviä keskeisimpiä tapaamisia, puheenvuoroja ja lausuntoja

Oikeusministeriön kanssa järjestetty tilaisuus koskien Ikäsyryjä -esiselvityksen julkistamista 17.12.

Ikäsyryjää käsittelevä seminaari, joka oli ruotsalaisten alueellisten vanhusasiavaltuutettujen järjestämä, Tukholma 11.-12.4.

Sisäministeriön ikäihmisten turvallisuuteen liittyvän tiedonkeruu suunnittelupalaveri, 8.5.

Tilastokeskus, tilaisuus henkilöstölle Tulevaisuuden tietotarpeet, puheenvuoro 16.5.

Ageing in a transforming world, the 27th Nordic Congress of Gerontology in Stockholm 12.-14.6., jossa esitys ikäsyryjäselvityksestä.

Ikääntyvien vieraskielisten yhdistyksen Jade yhteisö ry:n tapaaminen 10.10.

Kommentit Suomen Romaniyhdistykselle asiassa Roma Civil Mentor, 12.1.

Itä-Suomen yliopiston hyvinvointioikeuden keskuksen Marginalisoitujen ryhmien oikeudensaantimahdollisuudet ikääntyvässä yhteiskunnassa -tutkimushankkeen seurantaryhmän kokoukset.

Lausunto valtioneuvoston kanslialle luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä, 10.6.

Lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma), 22.11.

3. Oikeus välttämättömään toimeentuloon ja asuntoon

Vanhusasiavaltuutettu on korostanut antamissaan lausunnoissa ja kannanotoissa kaikkein pienituloisimpien, vaikeasti sairaiden ja toimintakyvyltään heikentyneiden ikääntyneiden ihmisten heikkoa asemaa ja siitä johtuvaa monien ongelmien samanaikaista kasautumista heille. Pienituloisuus, toimintakyvyn laskun myötä kasvavat sosiaali- ja terveydenhuollon menot sekä nousevat asumisen kustannukset ja elinkustannukset yhdessä sosiaaliturvaleikkauksien kanssa voivat lisätä ja syventää ikääntyneiden taloudellista huono-osaisuutta.

Suomi kuuluu maihin, joissa toimeentulovaikeuksia on vähän ja ne ovat harvinaisempia yli 64-vuotiailla (Ilmakunnas & Vaalavuo 2024). Joidenkin arvioiden mukaan vuosina 2024 ja 2025 tehtyt sosiaaliturvaan kohdentuneet leikkaukset muutokset olisivat vähäisiä ikääntyneiden kohdalla (STM 2024). Muutokset kuitenkin vaikuttavat heikentävästi erityisesti niiden pienituloisten iäkkäiden tilanteisiin, jolla on paljon sairauskulu-

ja tai toimintakyvyn heikkenemiseen liittyviä kuluja. Perus- ja ihmisoikeuksien sekä perustuslain mukaisesti kaikille on turvattava välttämätön toimeentulo sekä riittävät palvelut.

Vahva ja välittävä Suomi -hallitusohjelmassa todetaan, että sosiaaliturvan uudistamisessa otetaan huomioon ikävaikutukset. Tehtäessä useita sosiaaliturvan uudistuksia samaan aikaan on erityisen tärkeää arvioida kokonaisvaikutuksia tavanomaista vaikeammissa tilanteissa olevien iäkkäiden asemaan.

3.1 Pienituloisuus lisää syrjäytymisriskiä iäkkäillä

Pienituloisia yli 64-vuotiaita on kaikkiaan noin 160 000 henkilöä. Pienituloisuus on yleisempää naisilla. Vuonna 2024 naisten keskimääräinen kokonaiseläke oli noin 1 900 euroa ja miesten noin 2 350 euroa. Naisten eläkkeet ovat keskimäärin yli 400

euroa pienemmät kuin miesten. (Eläketurvakeskus 2024.) Taustalla on naisten miehiä vähäisemmät ansiot koko työuran ajan sekä työskentely eri aloilla ja asemassa.

Pienituloisuus on iän mukaan yleisintä 65 vuotta täyttäneillä ja heillä siihen liittyi lähes aina köyhyys- tai syrjäytymisriskiä. Henkilö on köyhyys- tai syrjäytymisriskissä, jos hänen kotitaloutensa on pienituloinen, vajaatyöllinen tai kotitaloudessa esiintyy vakavaa aineellista ja sosiaalista puutetta. Tilastokeskuksen mukaan 85-vuotiailla tai sitä vanhemmilla henkilöillä köyhyys- tai syrjäytymisriski on yleisintä. Etenkin 75–84-vuotiaat naiset olivat köyhyys- tai syrjäytymisriskissä merkitsevästi useammin miehiin verrattuna. (Tilastokeskus 2024.)

Määrällisesti suurin yksittäinen pienituloisten ryhmä on yksinasuvat. Heistä valtaosa on vanhuuseläkeikäisiä naisia. (Kuivalainen ym. 2022.)

Sosiaali- ja terveysministeriö teki arvion, jonka mukaan pääministeri Orpon hallituksen päätetyt ja esitetyt leikkaustoimet kasvattavat pienituloisimpien iäkkäiden määrää. Toimien yhteisvaikutuksena arviolta 15 000 uutta iäkästä henkilöä putoaa kaikkein pienituloisempaan väestöryhmään. On oletettavaa, että iäkkäiden toimeentulotuen hakijoiden määrä kasvaa. Määrää on kuitenkin vaikea arvioida, koska pienituloiset iäkkäät voivat sinnitellä pitkään pärjäämisen ääripäällä. On todennäköistä, että iäkkäiden sosi-

aali- ja terveyspalvelujen tarpeet kasvavat muutosten seurauksena. (STM 2024.)

Poliittisessa päätöksenteossa ja lainvalmistelussa tulisi nykyistä järjestelmällisemmin arvioida vaikutuksia yksinasuvien ikääntyneiden ja erityisesti yksinasuvien naisten toimeentuloon.

Yli viidennes 63–85-vuotiaista kertoi Eläketurvakeskuksen tutkimuksessa vuonna 2020 vaikeuksista tavanomaisten menojen kattamisessa. Peräti 18 prosentille ei jäänyt rahaa välttämättömien menojen jälkeen. Toimeentulovaikeuksia oli eniten pienituloisimmilla ja iäkkäillä, joilla oli paljon terveyskuluja. **Vanhusasiavaltuutettu on esittänyt, että pienimpiin eläkkeisiin tehtäisiin korotus vastaamaan kohonneita elinkustannuksia ja vähentämään toimeentulovaikeuksia.**

Soste ry:n selvityksen (2024) mukaan ulosottoon päättyy etenkin sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuja. Ulosottoon päättyneissä asiakasmaksuissa on jyrkkää kasvua koko maassa.

3.2 Tehdyt asiakasmaksujen korotukset heikentäneet iäkkäiden asemaa

Sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve on suurinta pienituloisimmilla ikääntyneillä (Forma & Kuivalainen 2020, Hannikainen 2018). Vuonna

2024 pääministeri Orpon hallitus päätti säästötoimena tehdä mahdolliseksi sen, että hyvinvointialueilla voidaan tehdä erittäin suuria korotuksia asiakasmaksuihin. Hyvinvointialueilla tehdyt sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen korotukset ovat vaikeuttaneet pienituloisimpien, pitkäaikaissairaiden ja paljon palveluja tarvitsevien ikääntyneiden toimeentuloa sekä aiheuttaneet muun tuen tarpeiden kasvua. Lisäksi on todettu, että oikeutta hakea asiakasmaksuihin alenamista ei juuri tunneta ja kaiken kaikkiaan asiakasmaksujen alennuksia on tehty vähän suhteessa arvioituun tarpeeseen (Hetemaa ym. 2018).

Asiakasmaksujen maksukattoa on seurattava itse. Vanhusasiavaltuutettu on painottanut lausunnoissaan sitä, että omaa seurantaasi asiakasmaksuihin liittyvien maksukattojen suhteen tulisi olla mahdollisimman vähän, jotta oikeutta maksuttomuuteen tai maksujen palautukseen ei menetetä. Kaikilla ikääntyneillä ei ole omaisia asioinnin tukena ja esimerkiksi muistisairaudet vaikeuttavat merkittävästi maksukaton seuraamiseen ja ilmoittamiseen liittyvää asiointia.

Maksukattoa koskevaa säätelyä tulisi riipeässä aikataulussa uudistaa siten, että se jaettaisiin vuoden aikana useampaan ajanjaksoon ja että se perustuisi maksujen automaattiseen seurantaan reseptilääkkeitä koskevan maksukaton tavoin. Muutoin on suuri riski sille, että pienituloiset päätyvät jäämään ilman tarvitsemaansa terveydenhoitoa erityisesti alkuvuodesta.

Vuoden aikana myös iäkkäiden itse maksamat lääkekulut ovat kasvaneet. Vanhusasiavaltuutettu on saanut yhteydenottoja, joissa pienituloiset iäkkäät kertovat tinkivänsä

lääkkeistä, hoitotarvikkeista sekä terveyspalveluiden käytöstä. Myös eri selvitysten mukaan ne ikääntyneet, joilla on paljon terveydenhoitoon liittyviä kuluja, kokevat merkittäviä taloudellisia vaikeuksia (esim. Hetemaa ym. 2018, Tervola ym. 2020).

Taloudellisen niukkuuden vuoksi moni ikääntynyt jättää hakeutumatta välttämättömäänkin hoitoon. Tämä on merkittävä ongelma, koska matalassa sosioekonomisessa asemassa olevien sairastavuus on jo muutenkin suurempaa. Toimeentulotuki on viimesijainen ja harkinnanvarainen tukimuoto, eikä sitä ole tarkoitettu esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen kattamiseen.

Hyvinvointialueita olisi velvoitettava tiedottamaan asiakkaita ja potilaita sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen huojentamisen mahdollisuudesta tai niiden perimättä jättämisestä. Maksujen perimättä jättäminen olisi tehtävä nykyistä velvoittavammaksi, mikäli on selvää, että henkilöllä on suuria vaikeuksia selvitä asiakasmaksuistaan.

3.3 Asumistuen leikkaukset lisänneet toimeentulovaikeuksia

Eläkkeensaajan asumistukea voivat saada ikääntyneistä vain pienituloiset ja on erityisen tärkeää, että turvataan heidän asumisensa jatkuvuus. Tämä koskee niin vuokralla kuin omistusasunnoissa asuvia. Pienituloisille eläkeläisille asumisen tuilla on suuri merkitys. He harvoin pystyvät käytännössä vaikuttamaan omaan tulotasoonsa tai pienentämään asumismenojaan. Huomattava osa omistus-

asunnoissa asuvista asumistuensaajista asuu muuttotappioalueilla, joilla on vaikea myydä asuntoa.

Petteri Orpon hallituksen esityksestä asumistukea leikattiin siten, että se heikensi 203 000 eläkkeensaajan asumistukea. Heistä suurempi osuus oli naisia. Tuki pieneni keskimäärin noin 15,60 euroa kuukaudessa, mutta naisilla keskimääräinen pienennys oli 17,10 euroa kuukaudessa. Asumistuen saanti lakkasi kokonaan noin 7 600 saajalta.

Asumistuen pienennykset olivat kaikkein iäkkäimmillä selvästi suurempia kuin nuoremmilla eläkeikäisillä. Yli 80-vuotiailla keskimuutos oli yli 20 euroa kuukaudessa ja 90–94-vuotiailla 30,4 euroa, 95–99-vuotiailla 34,5 euroa ja yli 100-vuotiailla jopa 35,1 euroa kuukaudessa. Vanhusasiavaltuutettu totesi lausunnossaan, ettei voi kannattaa esitystä, joka heikentää eniten kaikkein iäkkäimpien toimeentuloa.

Eläkkeensaajan asumistuen lisäksi tehtiin heikennyksiä myös yleiseen asumistukeen, jota on saanut osa kotitalouksista, joissa on ikääntyneitä henkilöitä.

3.4 Iäkkäiden asunnottomuutta torjuttava

Suomessa iäkkäiden asunnottomuus on ollut erittäin harvinaista viimeisten vuosikymmenten aikana. Nyt on kuitenkin noussut esiin erittäin hälyttäviä tietoja siitä, että iäkkäiden asunnottomuus on lisääntynyt pääkaupunkiseudulla. Taustalla on taloudellisia syitä, vaikeutta löytää edullinen vuokra-asunto sekä vaikeuksia hankkia ja saada itselleen tar-

peellisia palveluja sosiaali- ja terveydenhuollosta. Helsingin gerontologisen sosiaalityön raportissa todetaan, että kohtuuhintaisen vuokra-asunnon löytäminen pääkaupunkiseudulta on mahdoton tehtävä (Ilmiöitä iäkkäiden elämästä 2024).

Valtakunnallista seurantatietoa iäkkäiden asunnottomuudesta ei ole. Jotta tilanteen kehittymistä voidaan seurata, on välttämätöntä koota tietoa asunnottomuudesta ikäryhmittäin.

Kunnat ilmoittivat vuonna 2024 tärkeimmiksi syiksi asunnottomuuden kokonaiskasvuun seuraavia tekijöitä:

- pienten ja kohtuuhintaisten asuntojen puute
- heikennykset sosiaaliturvassa ja toimeentulotukikäytännöissä
- korkeat asumis- ja elinkustannukset
- maksuhäiriöiden ja vuokravelkojen lisääntyminen. (Ara 2025: [Asunnottomat 2024](#))

Suomen perustuslain (739/1999) 19 pykälän mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Vanhusasiavaltuutettu on monessa yhteydessä todennut eduskunnalle, että pääministeri Orpon hallituksen toteuttamat sosiaaliturvan sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuteen suunnitellut ja toteutetut heikennykset ovat kohdistuneet iäkkäistä henkilöistä juuri niihin, joiden tilanne on ollut valmiiksi jo vaikea. Lisäksi on vähennetty valtion tukea edullisten vuokra-asuntojen rakentamiseen sekä esimerkiksi yhteisöllisen asumisen toteuttamiseen sekä asuntojen korjaamiseen esteettömmiksi.

Jotta kaikkien iäkkäiden oikeus asuntoon voi toteutua, on hallituksen arvioitava, että se ei toimillaan aiheuta asunnottomuutta tai muita perusoikeuksien vastaisia tilanteita. **Vanhusasiavaltuutettu näkee välttämättömänä sen, että valtioneuvosto hallitusohjelman toimeenpanossa arvioi nykyistä paremmin päätösten vaikutukset kaikkein vaikeimmissa tilanteissa eläviin iäkkäisiin ja pidättäytyy päätöksistä, jotka arvioinnin**

perusteella sysäävät iäkkäitä tilanteisiin, joissa heidän perusoikeutensa eivät toteudu.

Jotta iäkkäiden asunnottomuus ei lisäänty, on myös välttämätöntä järjestää tukipalvelut ja asumispalvelut iäkkäille päihteidenkäyttäjille sekä vaikeista mielenterveysongelmista kärsiville iäkkäille.

Toimeentuloon liittyviä keskeisimpiä tapaamisia, puheenvuoroja ja lausuntoja

SOSTE ry: asiantuntijoiden tapaaminen, aiheena asiakasmaksut ja ikääntyneiden toimeentulo 12.1.

Vanhuusoikeuden ajankohtaisseminaari III Vanhuusoikeuden toteutuminen hyvinvointialueilla, Suomen Sosiaalioikeudellinen Seura ry (SSOS) ja Vanhuusoikeuden asiantuntijoiden verkosto (VAASI) 21.5.

Eläkeliittojen yhteistyöjärjestön EETU ry työvaliokunnan kokous 27.8.

Neuvontapalvelupäivät sotainvalidien sairaskotien palveluneuvojille ja sotainvalidipiirien toiminnanjohtajille 15.11.

Svenska pensionärsförbundets höstmöte i Helsingfors 20.11.

Sosiaali- ja terveysministeriön Vanhus- ja eläkeläisasioiden neuvottelukunnan kokoukset.

Helsingin Sanomat, Vieraskynä (2024) Topo P ja Niemi M: Valtion kulukuuri ei saa vaarantaa ihmisarvoista vanhuutta.

Lausunnot STM:lle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansaneläkelain muuttamisesta 6.8. sekä eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana HE 128/2024 vp kansaneläkelain muuttamisesta 14.11.

Lausunnot STM:lle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lain muuttamisesta 7.8. sekä eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana HE 126/2024 vp laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien muuttamisesta 14.11.

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta 9.8.

4. Sijoittaminen ikääntyneiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen ja ikäystävällisiin ympäristöihin kannattaa

"En ymmärrä, miksi meitä ikääntyviä ja jo ikääntyneitä ei haluta tai osata kannustaa ja ohjata kykyjemme mukaan huolehtimaan sekä omasta että läheistemme terveydestä ja hyvinvoinnista. En ymmärrä, miksi meidän elämäkokemustamme ja meissä piilevää potentiaalia ei haluta tai osata hyödyntää itsemme ja läheistemme auttamisessa."

(Yhteydenotto vanhusasiavaltuutettuun ikääntyneiden neuvolan perustamiseksi).

4.1 Yhteistyö kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen kesken on välttämätöntä

Toimintakyvyn ja terveyden edistäminen on mahdollista ja hyödyllistä koko elämänsä ajan. Korkea ikä ei estä toimintakyvyn ja

terveyden kohentamista ja ylläpitoa. On erittäin hyvää tutkimusnäyttöä siitä, että iäkkäiden toimintakyvyn, kuten tasapainon tai lihasvoiman edistämällä saadaan merkittäviä ja laajoja terveyshyötyjä (esim. Fraga-la ym. 2019).

Sekä kunnilla että hyvinvointialueilla on vastuu toteuttaa toimia, joilla edistetään ikääntyneiden hyvinvointia ja terveyttä. Yhteistyö kuntien, hyvinvointialueiden sekä kolmannen sektorin välillä on välttämätöntä, jotta hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö tavoittaa erityisesti toimintakyvyltään heikentyneet, pienituloisimmat, eri vähemmistöihin kuuluvat tai keskustojen ulkopuolella asuvat iäkkäät.

Hyvinvointialueiden aloitettua on viimeistään nyt hyvin tärkeää varmistaa se, että toimia tehdään alueilla yhdessä kuntien ja kolmannen sektorin kanssa iäkkäiden toimintakyvyn ja terveyden edistämiseksi. Tätä tarvetta korostaa se, että järjestöjen rahoitusta on

päätetty vähentää ja niiden erittäin tärkeä toiminta iäkkäiden parissa uhkaa näivettyä.

Vanhusasiavaltuutettu korostaa sitä, että järjestöt toteuttavat tällä hetkellä erittäin paljon toimintaa, joka edistää iäkkäiden hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja osallisuutta. Iäkkäiden vapaaehtoisten panokset ovat järjestöissä mittavia. Onkin arvioitu, että sijoitus järjestöjen toimintaan tuottaa moninkertaisesti arvoa toimintaan osallistuneiden lisääntyneenä hyvinvointina.

Sosiaali- ja terveysalan järjestöt ovat iäkkäille tärkeitä vapaaehtoistoiminnan areenoja. Järjestöjen kautta saadaan uutta tietoa, tukea digiasioinnissa, tavataan vertaisia ja ylläpidetään taitoja, kuntoa ja toimintakykyä sekä torjutaan yksinäisyyden kokemuksia. Järjestöt ovat osa kansalaisyhteiskuntaa ja niillä on usein maksutonta, kaikille avointa toimintaa asuinalueilla, joka on pienituloisimmille iäkkäille erityisen tärkeää. Järjestöjen rahoituksen nopea leikkaaminen tulee vähentämään järjestöjen toimintaa. Koska järjestöjen toiminta on aina nojannut vahvasti vapaaehtoisuuteen, on vaarana se, että myös vapaaehtoistoiminta hiipuu, sillä sekin tarvitsee puitteet toteutuakseen.

Vanhusasiavaltuutettu korostaa kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten turvaamista valtakunnallisin, alueellisin ja paikallisin toimin olennaisena keinona edistää iäkkäiden hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja osallisuutta.

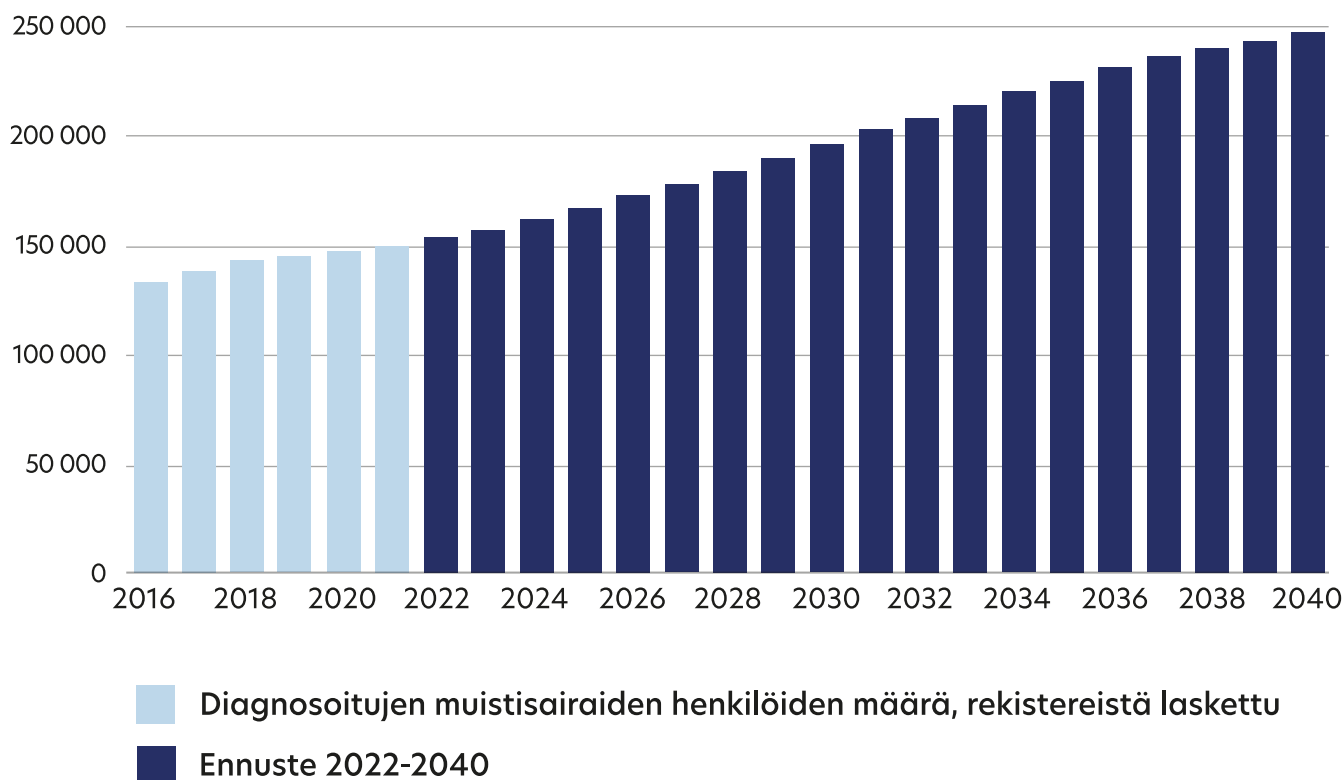
4.2 Iäkkäiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kannattava investointi

Lähes kaikki lonkkamurtumat tapahtuvat iäkkäille ihmisille. Lonkkamurtuma tapahtuu usein kaatumisen seurauksena. Kaatumisten taustalla puolestaan on usein heikentynyt lihasvoima ja tasapaino. Tasapainoa ja lihasvoimaa kehittämällä voitaisiin vähentää noin 50 prosenttia lonkkamurtumista. (Sherrington ym. 2019) Yhden lonkkamurtuman hoitokustannukset Suomessa ovat keskimäärin yli 30 000 euroa (Perfect -hanke, THL).

Toinen monen iäkkään terveyttä ja toimintakykyä alentava tekijä ovat muistisairaudet. Etenevinä neurologisina sairauksina ne heikentävät vähitellen muistitoimintojen ohella myös toimintakykyä laaja-alaisesti. Muistisairaudet ovat ylivoimaisesti suurin syy sille, että tarvitaan kotihoitoa tai ympärivuorokautista hoivaa päivittäisen elämän tueksi. Muistisairauksien riskeistä peräti 40 prosenttia on sellaisia, joita voitaisiin vähentää elintapoja muuttamalla (Wimo ym. 2022).

Muistisairauksia ei osata parantaa vaan niihin on olemassa vain oireiden vaikeutumista hidastavaa lääkehoitoa ja muuta hoitoa. Sen vuoksi taudin riskien vähentäminen on erityisen tärkeää. Keinot ovat terveellisten elintapojen vahvistamista, kuten liikuntaa, monipuolisia ja terveellisiä ruokailutottumuksia ja aivojen monipuolista käyttöä sekä myönteisen sosiaalisen kanssakäymisen ylläpitämistä. Niiden lisäksi tutkimustietoon pohjautuvassa FINGER-elintapaohjauksessa ohjataan hoitamaan hyvin kakkostyypin diabetes ja kohonnut verenpaine. Tutkimustiedon perus-

Muistisairauksia sairastavien lukumäärä vuosina 2016–2021 ja ennuste vuoteen 2040

KUVIO 6. Muistisairauksia sairastavien lukumäärä vuosina 2016–2021 ja ennuste vuoteen 2040. Lähde: Roitto ym. 2024.

teella näyttää siltä, että näin ehkäistään toimintakyvyn laskua ja sairastavuutta sekä niihin liittyviä kustannuksia (Wimo ym 2022).

Koska muistisairaudet ovat pääsyy sille, että iäkkäät ihmiset tarvitsevat päivittäisessä elämässään paljon apua ja tukea, on välttämätöntä tehdä kaikki voitava näiden sairauksien riskien vähentämiseksi. Samalla pienenevät monien muiden kansansairauksien riskit.

- Edelleenkaan emme lopulta voi ennustaa kuka sairastuu muistisairauteen ja milloin ja miten sairaus voitaisiin parantaa.

- Muistisairauksien hoidon vuosikustannukset ovat korkeat jo nyt: noin 1 miljardia vuodessa (Solje ym. 2025)
- Iäkkäiden ja erityisesti kaikkein iäkkäimpien määrän jatkuvasti kasvaessa myös muistisairautta sairastavien määrä tulee kasvamaan (Kuvio 6 Roitto ym). Kasvu on uusien tutkimustulosten valossa paljon nopeampaa ja suurempaa kuin on aiemmin ennakoitu.
- Jo nyt iäkkäiden palveluissa on vaikeuksia tarjota oikea-aikaisesti palveluja muistisairautta sairastaville ja heidän omaishoitajilleen. Jos edes pieni osa muistisairauksiin sairastumisista saataisiin kokonaan ehkäistyä, voisi se hillitä palvelujen tarpeen nopeaa kasvua.

Kaikista ennaltaehkäisevistä toimista huolimatta on varmaa, että muistisairautta sairastavien määrä kasvaa tulevana vuosina. Yhtä varmaa on se, että tarvitaan nykyistä enemmän kotiin tuotavia palveluja, kuntoutusta kuten päivätoimintaa sekä ympärivuorokautista hoitoa ja omaishoitoa muistisairautta sairastavien tueksi.

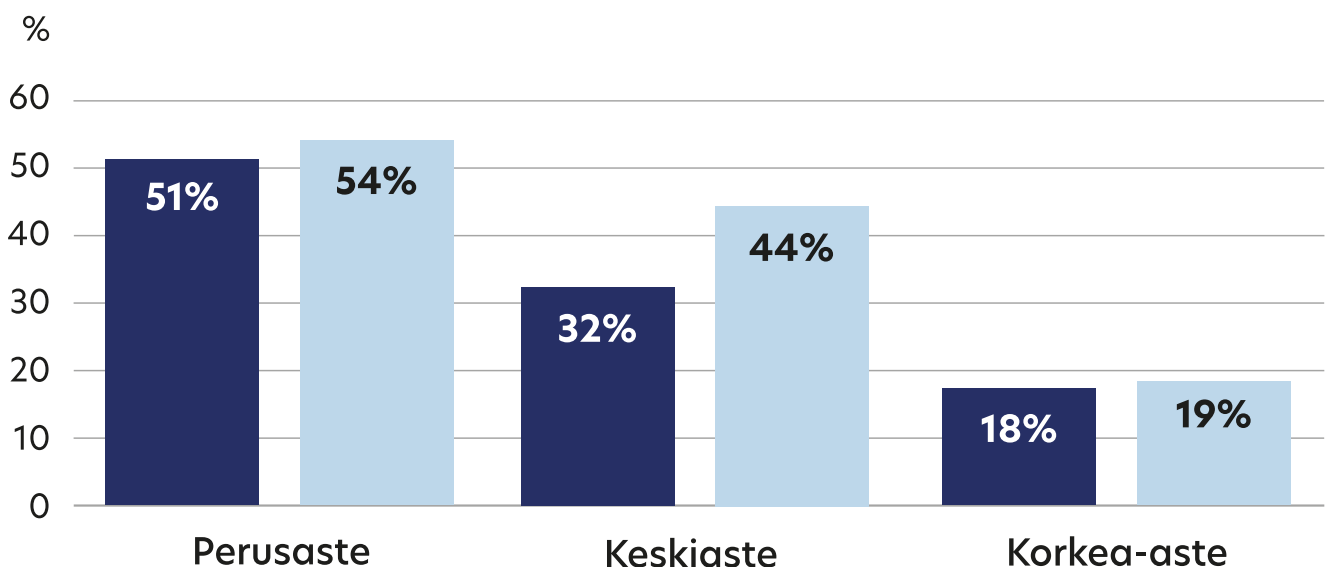
4.3 Terveyserojen pienentäminen kannattaa

Toimintakyky ja terveydentila ovat keskimäärin selvästi parempia niillä iäkkäillä, joiden koulutus- ja tulotaso on keskimääräistä korkeampi. Vanhusasiavaltuutettu muistuttaa, että kaikkein pienituloisimpien ihmisten on vaikea tehdä terveyttä ylläpitäviä ja edis-

täviä ratkaisuja elämässään sekä muutoinkin kohentaa omaa hyvinvointiaan. **Suurten terveyserojen vuoksi on erityisen tärkeää, että julkisin varoin tehtävässä iäkkäiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä varmistetaan se, että toimintaan osallistuminen on mahdollista myös pienituloisemmille ja matalammin koulutetuille iäkkäille.**

Esimerkiksi viivästetyssä mieleenpalauttamisessa on erittäin suuret erot yli 70-vuotiailla koulutusryhmittäin (Kuvio 7). Viivästetty mieleenpalauttaminen on olennainen osa muistitoimintoja ja se on yksi esimerkki muistin osa-alueista, joita voi kehittää ja ylläpitää. Olennaista on se, että kaikille iäkkäille saataisiin tietoa ja välineitä muistin harjoittamiseen ja näin he voivat omalla toiminnallaan vähentää todennäköisyyttään sairastua etenevään muistisairauteen tai ainakin siirtää sairastumista myöhäisempään ajankohtaan.

Heikentynyt viivästetty mieleenpalauttaminen koulutusryhmittäin yli 70-vuotiailla

KUVIO 7. Heikentynyt viivästetty mieleenpalauttaminen koulutusryhmittäin yli 70-vuotiailla (Lähde: FinnTerveys 2017, THL).

Valtakunnallisessa, alueellisessa ja kuntatasolla tehtävässä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä kannattaa suosia vaikuttaviksi todettuja toimintamalleja. Suurin hyöty saadaan, jos niiden on osoitettu voivan vähentää sosioekonomisia terveyseroja. Iäkkäiden osalta tällaisia toimintamalleja on kuvattu Innokylässä. Niille tunnusomaista on:

- toiminta lähellä kotia, jolloin paikalle pääseminen on helppoa eikä siitä synny kustannuksia
- toiminta ilman osallistumismaksua eikä osallistuminen vaadi itse hankkimaan erityisiä välineitä
- tiedottaminen monia eri kanavia käyttäen ja henkilökohtainen kutsuminen ja kannustaminen mukaan

- ryhmätoiminta, jossa joko palkattu henkilö ja iäkäs vertaisohjaaja(t) tai ryhmän vertaisvetäjä(t) kantavat vastuun toiminnasta
- iäkkäät osallistujat voivat vaikuttaa toiminnan sisältöön.

([Innokylä](#))

Vanhusasiavaltuutettu kannustaa päätöksentekijöitä valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti lisäämään toimintakyvyltään heikentyneille ikääntyneille suunnattua liikuntaa, mahdollisuuksia yhdessäoloon ja ruokailuun sekä ulkona liikkumiseen. Näillä toimilla saadaan ikääntyneille asukkaille lisää terveyttä ja toimintakykyä ja näin ne ovat myös taloudellisesti kannattavia sijoituksia.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyviä keskeisimpiä tapaamisia, puheenvuoroja ja lausuntoja

Sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus STEA:n tapaaminen, aiheena ikääntyneiden hyvinvointiin keskittyvä avustushjelma 26.1.

Ikääntyneiden turvallisuus asuinalueilla -työryhmän kokoukset, Sisäministeriö.

Terveyden edistämisen määrärahaan liittyvä puheenvuoro THL:n tilaisuudessa, aihe ikääntyneiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen 14.8.

Puheenvuoro Miina Sillanpään Tulevaisuusakatemiassa 1.10.

THL:n seminaari: Kenelle kuuluu iäkkäiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, puheenvuoro 7.11.

Puheenvuoro muistisairaiden oikeuksista, Muistikonferenssi, Muistiliitto 14.11.

Useita kuntien ja hyvinvointialueiden vanhusneuvostojen sekä eläkeläisjärjestöjen ja ikääntyneiden parissa toimivien järjestöjen tapaamisia ja tilaisuuksia.

Lausunto ympäristöministeriölle Kunnossapitolain toimivuusarviointi -raportista, 31.1.

Lausunto Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle TOIMIA-verkoston suositukseen:
Toimintakyvyn arviointi iäkkäiden kuntoutumista edistävässä hoitotyössä, 11.4.

Lausunto Nordens välfärdscenter- Nordic Welfare Centerille asiana Older adults and the green transition: Attitudes, worries and expectations, 31.5.

Lausunto liikenne- ja viestintäministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi mikroliikkumista koskevaksi lainsäädännöksi, 1.11.

5. Oikeus riittäviin ja oikea-aikaisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin turvaa ihmisarvoista ja toimintakykyistä vanhuutta

"Muistisairaille riittävät palvelut? Kotihoito käy, muttei kiinnitä huomiota palvelutarpeeseen vaan väittää että asiat ovat paremmin kuin mitä omaiset ovat huomanneet. Jolleivat omaiset auttaisi paljon, tilanne voisi johtaa katastrofiin."

"Priorisointiasiat huolestuttavat: Korkea ikä ei saa olla syy sotepalvelujen priorisoinnille."

"Olisipa jossain puhelin, johon vastaisi ihminen."

(Tilaisuuksissa kuultuja kommentteja).

Tässä vuosikertomuksessa keskitymme ikääntyneiden palveluista kotihoitoon, päivätoimintaan, omaishoidon tukeen, ympärivuorokautiseen palveluasumiseen ja gerontologiseen sosiaalityöhön. Vanhusasiavaltuutetun saaman tiedon mukaan kaikkien näiden riittävän saatavuuden haasteet ovat suuria. Vanhusasiavaltuutetun kertomuksessa eduskunnalle

olemme nostaneet esiin tarvetta vahvistaa ja kehittää myös muita monille iäkkäille tärkeitä palveluita, kuten mielenterveys- ja kuntoutuspalveluja. Kyse on ikääntyneiden perusoikeuksien toteutumisesta.

5.1 Ikääntyneiden palveluita on saatava riittävästi ja ajoissa

Vanhusasiavaltuutettu on tuonut jo edeltävissä vuosikertomuksissaan sekä kertomuksessaan eduskunnalle 2024 esille ikääntyneiden palveluiden, erityisesti kotihoidon ja ympärivuorokautisen palveluasumisen laskevan kattavuuden ja ikääntyneiden kokeman pulan näistä palveluista. Palveluiden puute on seurausta riittämättömästä rahoituksesta. Pelkästään hoivapalveluiden rahoitusvajeeeksi on arvioitu jopa 1.8 miljardia euroa (Kröger 2022).

Tilastotietoja palveluiden tilanteesta täydentävät vanhusasiavaltuutetun saamat viestit, jotka kertovat, että kyse on ikääntyneiden aidosta vaikeudesta saada tarvittavia kotihoidon palveluita ja päästä ympärivuorokautisen hoidon piiriin oikea-aikaisesti. Pula koskee myös lyhytaikaista palveluasumista, esim. ns. kriisipaikkoja. Lisäksi moni hyvinvointialue on ilmoittanut supistavansa ikääntyneiden kuntouttavaa päivätoimintaa. Osa on laskenut omaishoidon tuen palkkiota. Taustalla on valtion osoittaman rahoituksen niukkuus.

Kun palveluja saadaan liian vähän, aiheuttaa se ikääntyneille turvattomuutta kotona asumiseen ja kuormittaa iäkkäiden omaishoitajia ja läheisiä. **Vanhusasiavaltuutettu on tuonut esille, että ikääntyneiden heikentyneessä pääsyssä palveluihin on kyse rakenteellisesta ikäsyrynnästä päätöksenteossa (Ahosola ym. 2024).**

Vuoden 2025 alussa eduskunta edellytti kannanotossaan vanhusasiavaltuutetun kertomuksen johdosta, että valtioneuvosto seuraa vanhuspalvelujen yhdenvertaista saatavuutta ja tarvittaessa ryhtyy toimiin palvelujen saatavuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. (Eduskunta 2025)

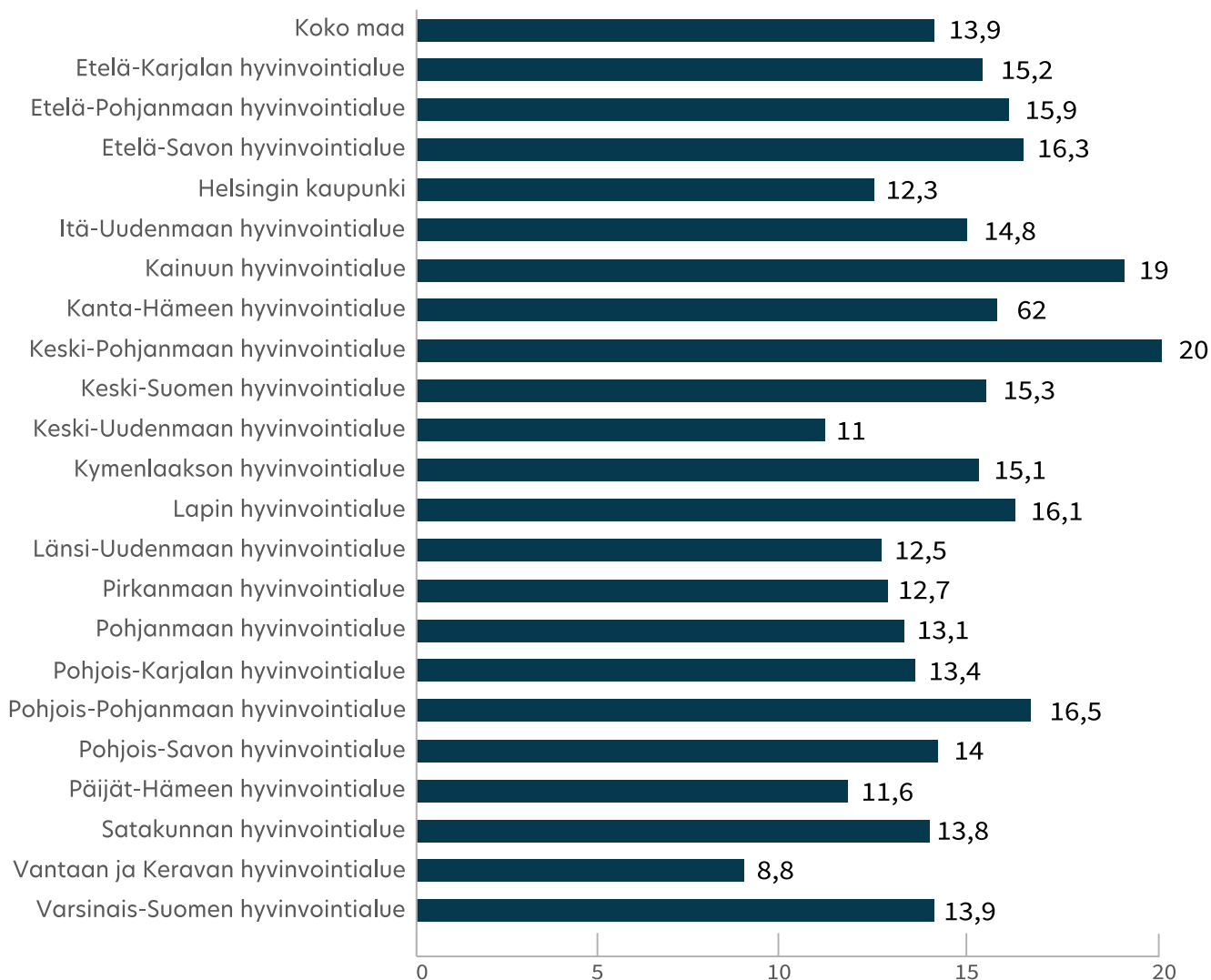
5.1.1 Kotihoito

Vuonna 2024 THL raportoi tiedot ikääntyneiden palveluista vuodelta 2023. Tilastot kertovat kotihoidon kattavuuden laskeneen edelleen. Säännöllistä kotihoitoa saa valtakunnallisesti tarkasteltuna 13,9 % yli 75-vuotiaista, kun osuus vuonna 2020 oli vielä 16,2 %. Hyvinvointialuekohtaiset tiedot kertovat vaihtelusta 8,8 prosentista 20 prosenttiin eri alueiden välillä. (Kuvio 8) Vastaava lasku on tapahtunut, kun tarkastellaan 85 vuotta täyttäneiden kotihoidon saatavuutta. Heistä 29,7 % saa säännöllistä kotihoitoa, kun vuonna 2020 osuus oli 32,5. (Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi, THL, Vanhusasiavaltuutetun vuosikertomus 2023)

THL:n julkaisemat tiedot viittaavat siihen, että kotihoitoa on yhä vaikeampi saada ja että palvelut eivät aina ole riittäviä. Vuonna 2023 kotihoidon uusien asiakkaiden joukossa oli aiempaa enemmän henkilöitä, joilla oli paljon avuntarpeita arkisuoriutumisessa ja heikentynyt kognitio. Lisäksi vuosien 2019–2023 välillä kotihoidon uusien asiakkaiden yksinäisyys ja läheisauttajan uupuminen yleistyivät sekä asiakastyytyväisyys vähentyi. (Tynkkynen ym. 2025.)

Vanhusasiavaltuutettu suosittelee, että kotihoidon taloudellisia ja henkilöstöresursseja kasvatetaan vastaamaan iäkkäiden tarpeisiin kaikilla hyvinvointialueilla, ja että etäkotihoidon vaikuttavuutta arvioidaan ennen kuin sitä otetaan enemmän käyttöön.

Säännöllisen kotihoidon 75 vuotta täyttäneet asiakkaat , % vastaavan ikäisestä väestöstä 2023

KUVIO 8. Säännöllisen kotihoidon 75 vuotta täyttäneet asiakkaat hyvinvointialueittain 2023. Lähde: THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2005-2025

5.1.2 Ikääntyneiden kuntouttava päivätoiminta

Vanhusasiavaltuutettu on vuonna 2024 ottanut kantaa erityisesti ikääntyneiden kuntouttavan päivätoiminnan puolesta. Myös Petteri Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus kannustaa vuorovaikutusohjauksella hyvinvointialueita lisäämään ja uudistamaan iäkkäiden päivätoimintaa. Hyvinvointialueilta alkoi kuitenkin vuoden alussa kuulua suunnitelmia päivätoiminnan supistamiseksi, muuttamiseksi etätoiminnaksi tai jopa lopettamiseksi kokonaan hyvinvointialueilta vaadittavien säästöjen vuoksi.

Tilannekuva hyvinvointialueiden tarjoamasta päivätoiminnasta on ollut epäselvä. THL julkaisi vuoden 2024 lopussa selvityksen (Luonsinen ym. 2024), joka vahvistaa sen, että hyvinvointialueiden välillä on suuria eroja muun muassa päivätoiminnan laajuudessa, myöntämiskriteereissä, jonotustilanteessa ja toimintakäytännöissä. Alkuvuonna 2025 THL:n julkaisema selvitys (Luonsinen & Ruttunen 2025) avaa kuntouttavan päivätoiminnan hyvinvointihyötyjä.

Vanhusasiavaltuutettu esittää eduskuntakertomuksessaan, että ikääntyneiden päivätoimintaa tulee lisätä ja että se tulee saattaa hyvinvointialueiden lakisääteiseksi tehtäväksi.

Vanhusasiavaltuutettu toi esille, että ikääntyneiden päivätoiminta on ennaltaehkäisevää ja kuntouttavaa ja se tukee toimintakyvyltään heikentyneen iäkkään henkilön mahdollisuuksia asua kotona. Päivätoiminta on myös olennainen tukimuoto iäkkäiden omaishoitajille, joista hyvin moni on itsekkin iäkäs. Moni yksin asuva toimintakyvyltään heikentynyt

iäkäs kokee yksinäisyyttä ja turvattomuutta, ja päivätoimintapäivä tutussa ryhmässä voi tuoda tähän merkittävää lievitystä.

Päivätoiminnan supistaminen taloudellisiin syihin vedoten on hyvin lyhytnäköistä monesta näkökulmasta tarkasteltuna. Vanhusasiavaltuutetun suositus on, että **päivätoimintaa tulee ja kannattaa hyvinvointialueilla lisätä ja kuljetukset päivätoimintaan taa- ta kaikille osallistujille.**

Vuoden 2025 alussa eduskunta edellytti kannanotossaan vanhusasiavaltuutetun kertomuksen johdosta, että valtioneuvosto selvittää ja selkiyttää kuntien ja hyvinvointialueiden vastuita päivätoiminnan toteuttamisessa ja vahvistaa päivätoiminnan asemaa ja saatavuutta tarvittaessa säädösmuutoksin. (Eduskunta 2025)

5.1.3 Ympärivuorokautinen palveluasuminen

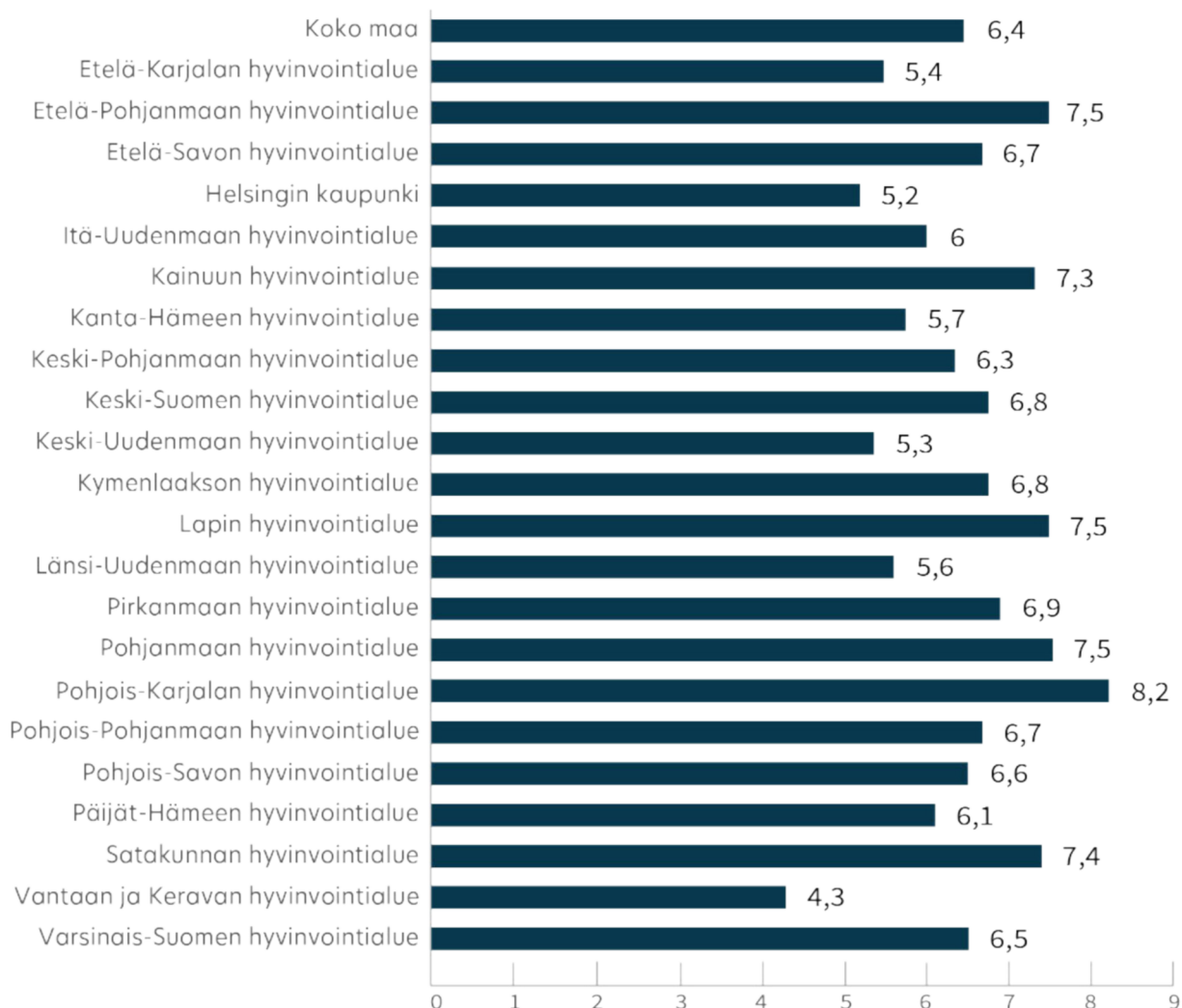
Osa iäkkäistä tarvitsee välttämättä ympärivuorokautista tukea, ohjausta ja hoitoa. Ympärivuorokautisen palveluasumisen asukkaista yhdeksällä kymmenestä on heikentynyt kognitio, jonka taustalla on yleensä edennyt muistisairaus (Tynkkynen ym. 2025).

Ympärivuorokautisen palveluasumisen kattavuus on edelliseen vuoteen verrattuna pysynyt suunnilleen samalla tasolla, mutta useamman vuoden tarkastelussa laskenut. Keskimäärin valtakunnallisesti ympärivuorokautisen palveluasumisen piirissä oli 6,4 % 75 vuotta täyttäneistä. Vuonna 2020 osuus oli vielä 7,3 %. Hyvinvointialuekohtainen tar-

kastelu kertoo, että alueiden välillä on vaihtelua, 4,3 prosentista 8,2 prosenttiin (kuvio 9). 85 vuotta täyttäneiden kohdalla osuus on näinä vuosina laskenut 16,1 prosentista 15 prosenttiin. (Sotkanet, THL, Vanhusasiavaltuutetun vuosikertomus 2023).

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että hyvinvointialueiden on järjestettävä riittävästi ympärivuorokautisen palveluasumisen paikkoja vastaamaan iäkkäiden tarpeita. Palveluja tarvitsevien iäkkäiden määrä kasvaa. Valtion on turvattava hyvinvointialueille riittävät resurssit ympärivuorokautisen palveluasumisen järjestämiseen.

lääkkäiden ympärivuorokautisen palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavan ikäisestä väestöstä 2023

KUVIO 9. Iäkkäiden ympärivuorokautisen palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat hyvinvointialueittain 2023. Lähde: THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2005-2025

5.1.4 Gerontologinen sosiaalityö

Osa iäkkäiden palveluja on myös gerontologinen sosiaalityö ja -ohjaus. Se on pitkäjänteistä muutostyötä haavoittuvassa asemassa olevien ikääntyneiden ihmisten parissa, joilla on samanaikaisesti useita, toisiinsa kietoutuneita ongelmia ja avun tarvetta, esimerkiksi pienituloisuutta, päihteiden käyttöä ja mielenterveyden pulmia. Gerontologinen sosiaalityö on asiakastyötä, mutta siihen kuuluu myös rakenteellinen sosiaalityö, joka tuo esiin asiakkaiden palveluissa kohtaamia ongelmia ja kehittää ratkaisuja.

Gerontologinen sosiaalityön osaaminen vastaa ikääntyneiden tuen tarpeisiin silloin, kun elämäntilanne on monimutkainen ja eri tavoin vaikeutunut. Heidän tilanteidensa muuttaminen vaatii gerontologisen sosiaalityön erikoisosaamista sekä palvelutarpeen arvioinnissa, iästä henkilöä tukevassa psykososiaalisessa asiakastyössä, että moniammatillisessa yhteistyössä (Kinni ym. 2023).

Monien vaikeiden ja samanaikaisten ongelmien kanssa elävien iäkkäiden määrä todennäköisesti kasvaa seuraavien vuosikymmenten aikana. Jos palveluiden järjestämisessä ei huomioida heidän tarpeitaan, voi iäkkään tilanne entisestään heikentyä. He saattavat myös hakea apua useista palveluista sitä kuitenkaan saamatta. Ikääntyneet, joilla on kasautuneita ongelmia, eivät useinkaan pysty puolustamaan oikeuksiaan. Siksi heihin pitää ja kannattaa kiinnittää erityistä huomiota. (Peiponen ym. 2023.)

Ikääntyneille tarkoitettun gerontologisen sosiaalityön palvelut tarvitaan jokaiselle hyvinvointialueelle turvaamaan erityisesti monien

samanaikaisten ongelmien kanssa olevien iäkkäiden ihmisarvoista elämää.

Tapaamisissaan hyvinvointialueiden ja tutkijoiden kanssa vanhusasiavaltuutettu on nostanut esiin gerontologisen sosiaalityön tarvetta ja merkitystä. Joillakin hyvinvointialueilla on gerontologisen sosiaalityön palveluja aikaisempaa enemmän (Gerontologisen sosiaalityön ohjauksen vahvistaminen 2024).

Gerontologisen sosiaalityön resurssit ovat kuitenkin hyvin pienet monella hyvinvointialueella. Hyvinvointialueiden välillä on myös suuria eroja siinä, miten ikääntyneet pääsevät sosiaalityön asiakkaiksi (Rossi ym. 2022). Myös sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen tarve on ikääntyneillä ilmeinen, mutta sitä on vain vähän heidän saatavillaan. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalipalvelu, jolla tarkoitetaan sosiaalityön ja -ohjauksen keinoin annettavaa tavoitteellista tukea sosiaalisen toimintakyvyn ja elämänhallinnan parantamiseksi, syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi sekä osallisuuden edistämiseksi (SHL 17 §). Esimerkiksi läkkäiden kotiin annettavasta, sosiaalista kuntoutuksesta on olemassa palkittu toimintamalli (Innokylä: Tsemppi 2024). Toiminta on tarkoitettu heille, joilla on haasteita päihteiden ja mielenterveyden kanssa.

lakkäiden palveluiden kokonaisuudessa on kiinnitettävä huomiota gerontologiseen sosiaalityön saatavuuden turvaamiseen sekä sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen.

5.2 Iäkkäiden pääsy sosiaali- ja terveyspalveluihin on heikentynyt

Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2024 julkaiseman sosiaaliturvamuu-
tosten yhteisvaikutusten arvioinnin mukaan kaikki ikään-
tyneet eivät saa tarvitsemiaan palveluita. Arvion mukaan sosiaaliturvaetuuksiin koh-
distetut leikkaukset yhdessä palveluihin koh-
distuvien heikennysten sekä sosiaali- ja ter-
veydenhuollon asiakasmaksujen korotusten
kanssa heikentävät erityisesti pienituloisten
ja julkisia sosiaali- ja terveyspalveluja käyt-
tävien ikääntyneiden asemaa. (STM 2024.)

Vuosi 2024 on ollut hyvinvointialueiden toi-
nen toimintavuosi, ja niiden alkuvaiheen toi-
minnasta on julkaistu useampia arvioita (STM
2025; Tynkkynen ym. 2025). Toimintaa ovat
vaikeuttaneet taloushuolet ja pula henkilös-
töstä, joka kuitenkin helpotti loppuvuotta
kohden. Sosiaali- ja terveysministeriön tuo-
re raportti arvioi, että hyvinvointialueet ovat
onnistuneet järjestämään monet palvelunsa
paremmin kuin kunnat aiemmin (STM 2025).
Palveluverkkoa on kuitenkin merkittävästi
karsittu monilla hyvinvointialueilla, ja perin-
teisten palvelupisteissä käyntien tilalle tar-
jotaan nyt usein etä- ja liikkuvia palveluita.
STM:n arvion mukaan päivystyspalveluiden
keskittäminen vaikuttaa iäkkäisiin, sillä kii-
reellisen hoidon tarpeen syitä ovat erityises-
ti pitkäaikaissairauksien hankaloitumiset ja
toimintakykyä äkillisesti heikentävät tilanteet
(STM 2024).

Kun palveluita on uudistettu ja digitaalisten
palveluiden osuutta lisätty, on hyvin tärkeää
arvioida, miten uudet käytännöt soveltuvat
iäkkäille, ja miten ne vaikuttavat heidän ase-
maansa ja oikeuksiensa toteutumiseen. **Van-
husasiavaltuutettu on painottanut, että
kaikki ikääntyneet eivät kykene käyttä-
mään digitaalisia palveluita. Palveluihin
pääsy on turvattava myös heille, jotka
ovat digitaalisten palveluiden ulkopuolel-
la. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteystieto-
ja on löydettävissä myös paperiesitteinä
ja neuvontaa sekä ohjausta on saatavissa
niin kasvokkain kuin puhelimitse.**

Hyvinvointialueiden tekemien uudistusten li-
säksi vuonna 2024 on ajettu useita talouden
tasapainottamiseen liittyviä sosiaali- ja ter-
veydenhuollon toimintaan vaikuttavia laki-
muutoksia hallituksen toimesta. Terveys-
huoltoon liittyvä keskeinen lakimuutos oli
perusterveydenhuollon hoitotakuun piden-
täminen.

Vanhusasiavaltuutettu katsoi lausunnos-
saan, että luonnosesityksessä suunnitellut
palveluiden saatavuuden heikennykset hoi-
totakuuajojen pidentämisen myötä tule-
vat todennäköisesti heikentämään iäkkäi-
den kansalaisten mahdollisuuksia huolehtia
omasta terveydestään ja saada siihen tarvit-
tavaa hoitoa. Esimerkiksi suunhoidon hoito-
takuuajan pidennys peräti kuuteen kuukau-
teen voi kohtuuttomasti siirtää tarpeellisen
hammashoidon saamista, mutta lisäksi se voi
siirtää kohtuuttoman ajan päähän yksittäis-
ten potilaiden tarvitsemia kirurgisia operaa-
tioita muualla terveydenhuollossa. Samalla
voi kasvaa tarve muille terveyspalveluille ja
ikäntyvien palveluille. Vanhusasiavaltuutet-
tu ei siten kannattanut lakimuutosta.

Ikääntyneiden vammaisten henkilöiden mahdollisuus saada vammaispalveluja

lääkkäiden henkilöiden pääsyä vammaispalveluihin on pyritty rajaamaan.

Vanhusasiavaltuutettu on antanut vammaispalvelulain muutosehdotuksista lukuisia lausuntoja. Valtuutettu pitää kehitystä kestävämmänä ja on todennut lausunnoissaan, ettei ikä voi olla peruste sulkea henkilöitä kategorisesti pois vammaispalveluiden piiristä.

On erittäin tärkeää, että iäkkäät vammaiset henkilöt saavat edelleen vammaispalveluja silloin, kun muissa palveluissa ei vastata heidän tarpeisiinsa.

5.3 Omaishoitoperheitä tuettava paremmin ja läheisten merkitys tunnistettava

5.3.1 Omaishoitajien ja omaishoidettavien saama tuki

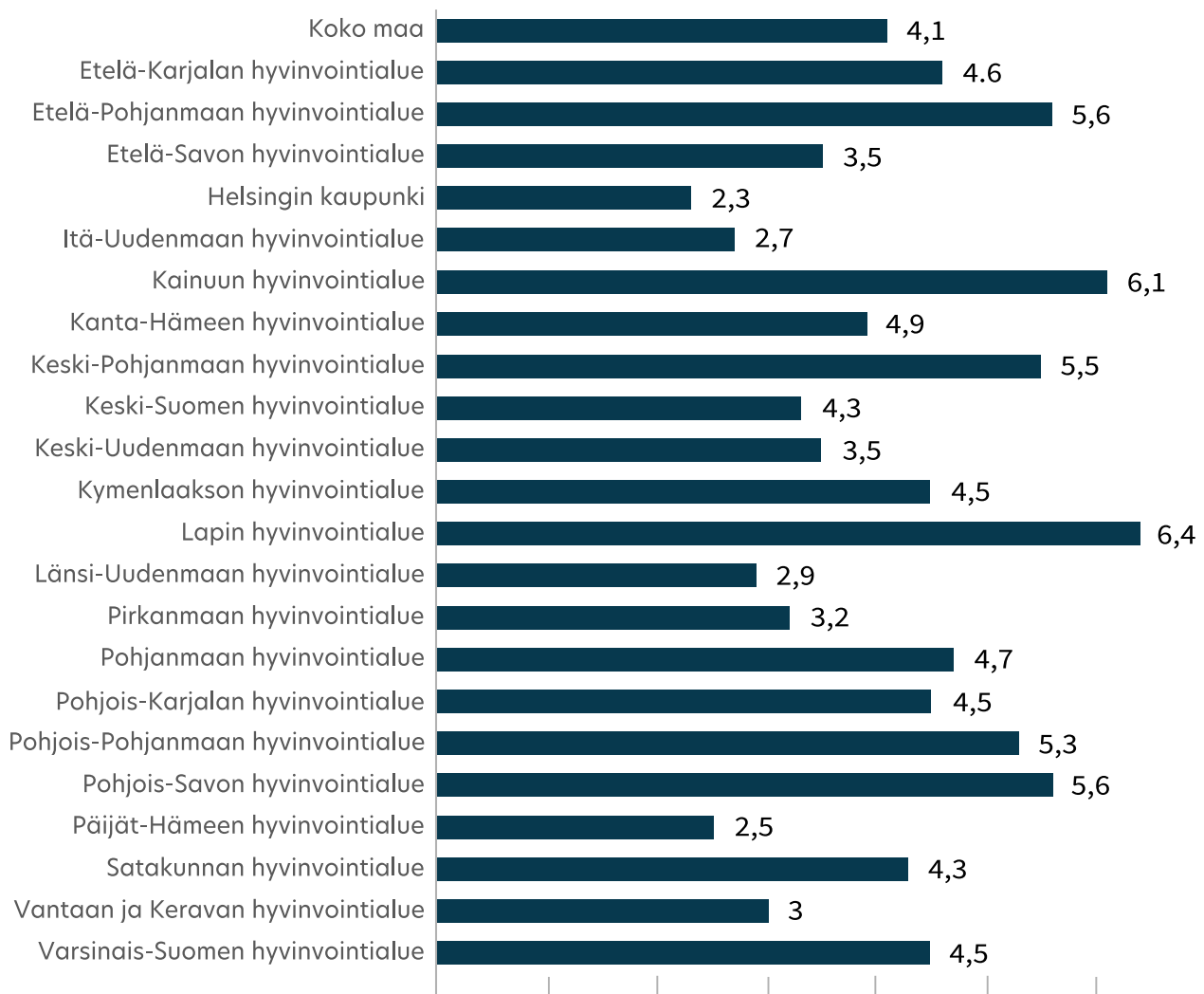
Vanhusasiavaltuutettu on korostanut kertomuksessaan eduskunnalle 2024 omaishoitajien saaman tuen merkitystä. Omaishoitajista noin puolet on yli 65-vuotiaita ja omaishoidettavista noin puolet 75 vuotta täyttäneitä (Ilmarinen ym. 2024). Omaishoitajien työn arvo on suuri: sen on jo vuonna 2014 arvioitu Kelan tietojen perusteella olleen reilusti yli miljardin vuodessa (Mikkola & Tillman 2017). Tuoreet arviot kertovat, että aikuisten sopi-

musomaishoidon menot ovat arviolta 418 miljoonaa euroa vuodessa. Vaihtoehtoinen hoito aikuisille omaishoidettaville maksaisi noin 1,2 miljardia euroa vuodessa (Kestilä & Karvonen 2025, Ilmarinen ym. 2024). Vain osa läheisistään huolehtivista omaishoitajista on virallisia sopimuksen tehneitä sopimusomaishoitajia. Kun julkisia palveluita supistetaan, ja niihin pääsyn kriteereitä tiukennetaan, omaisten taakka lisääntyy.

Ikääntyneiden omaishoidon sopimusten määrässä on viime vuosina ollut laskua. Vuonna 2023 tehtiin noin 50 500 omaishoitosopimusta (Omaishoitajaliitto 2024). Omaishoidon tuen myöntämisperusteet ja käytänteet vaihtelevat hyvinvointialueittain. Hyvinvointialueiden välillä on huomattavia eroja omaishoidon tuen hoidettavien osuudessa suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön (kuvio 10). Hyvinvointialueiden sisällä hyvinvointialueuudistus on tasannut erot omaishoidon tuen myöntämisperusteissa ja käytännöissä (THL 2025), mutta vanhusasiavaltuutetun saamien tietojen mukaan tämä on usein tapahtunut niin että monen omaishoitajan palkkioita on laskettu.

Omaishoitoa tukevat palvelut, kuten ikääntyneiden kuntouttava päivätoiminta, voivat olla hyvin tärkeitä iäkkään henkilön hyvinvoinnille ja ne tarjoavat vapaan omaishoitajalle. **On tärkeää, että myös äkillisiin tilanteisiin saa apua esimerkiksi lyhytaikaishoidon yksiköstä. Myös ns. kriisipaikkoja tulee olla saatavilla esimerkiksi silloin, jos iäkkään henkilön vointi äkillisesti heikkenee tai omaishoitaja sairastuu.** Hyvinvointialue voi tarjota tilapäistä hoitoa kotiin myös perhehoitona (perhehoitolaki 263/2015).

Omaishoidon tuen 75 vuotta täyttäneet hoidettavat vuoden aikana, % vastaavan ikäisestä väestöstä 2023

KUVIO 10. Omaishoidon tuen 75 vuotta täyttäneet hoidettavat vuoden aikana hyvinvointialueittain 2023. Lähde: THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2005-2025

Vanhusasiavaltuutetun tietoon on tullut useita tilanteita, joissa iäkäs henkilö ei ole saanut osavuorokautista tai lyhytaikaista hoitoa tai hoitojaksojen aikana henkilön toimintakyky on selvästi heikentynyt. Erityisen huolestuttavaa on se, että kriisipaikoista näyttää

olevan pulaa useilla hyvinvointialueilla. Koska kyse on olennaisesti kotona asumista ja omaishoitoa tukevasta palvelusta, on välttämätöntä lisätä palvelun saatavuutta ja kohentaa sen laatua.

5.3.2 Omaisettomien iäkkäiden asema

Monen iäkkään kohdalla omaiset kantavat merkittävän vastuun paitsi käytännön huolenpidosta, erityisesti asioiden hoitamisesta ja avun saannin varmistamisesta (Ahosola 2018). **On kuitenkin huomioitava, että vain osalla iäkkäistä on heidän asioistaan huolta pitävä omainen tai läheinen.** Suomen lainsäädännön mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Omaisten hoivavastuuta ei ole kirjattu lainsäädäntöön. On kuitenkin viitteitä siitä, että sekä lainsäädännössä että palvelujärjestelmässä omaisten olemassaoloa pidetään joskus itsestään selvyytenä ja heidän apunsa varaan lasketaan. (Kalliomaa-Puha 2017.)

Usein myös vanhusasiavaltuutettuun yhteyttä ottava henkilö on omainen, useimmiten iäkkään henkilön aikuinen lapsi. Ilman omaisapua olevat hauraimmat iäkkäät jäisivät siten myös vanhusasiavaltuutetun vastaanottamien tietojen suhteen pimementoon, ellei asiaan kiinnitettäisi erityistä huomiota. Vanhusasiavaltuutettu on keskustellut ilman omaisia olevien tilanteesta muun muassa gerontologisen sosiaalityön ammattilaisten kanssa. Vanhusasiavaltuutettu on myös tuonut esille omaisolettaman (Kalliomaa-Puha 2017) käsitettä ja tuonut esille, että sitä ei tunnisteta tarpeeksi (Ahosola ym. 2024).

Vanhusasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että lainsäädäntöä ei kirjoiteta oletuksella, että jokaisella on tukenaan omainen, läheinen tai muu asioissa auttava henkilö. Palveluiden ja etuuksien hakeminen ei myöskään saa olla niin hankalaa, että käytännössä moni iäkäs ihminen tarvitsee

avukseen omaista tai muuta epävirallista asioiden hoitajaa.

5.4 Ikääntyneiden palveluihin on turvattava riittävä henkilöstö

Riittävät ja hyvin toimivat ikääntyneiden palvelut edellyttävät riittävää ja ammattitaitoista henkilöstöä. Vanhusasiavaltuutettu sai vuonna 2024 runsaasti yhteydenottoja palveluiden saamisen vaikeuksista ja puutteista palveluissa, ja usein yhteydenottaja on kertonut taustalla olevan pulan ammattilaisista. Pulan taustalla on ollut sekä työvoimapula, jonka vuoksi työpaikkoja ole saatu täytettyä, että se, ettei ikääntyneiden tarvitsemia palveluita työpaikkoineen ole ylipäättäen ollut olemassa vakanssien ja rahoituksen puuttuessa. Vanhusasiavaltuutettu on nostanut esille esimerkiksi sen, että gerontologista sosiaalityötä tekeviä ammattilaisia tarvittaisiin paljon enemmän vastaamaan erityistä tukea tarvitsevien ja monista samanaikaisista ongelmista kärsivien ikääntyneiden tarpeisiin.

Työvoimapula ikääntyneiden palveluissa on nyt ainakin tilapäisesti helpottanut. Ikääntyneiden palveluiden saatavuuden kannalta tilanne on kuitenkin edelleen huolestuttava. Hyvinvointialueet järjestävät palveluita uudelleen säästöjen toivossa, ja työntekijöitä jää myös vaille työtä. Tilanne lisää huolta siitä, riittääkö hoitoa ja ikääntyneiden palveluita kaikille tarvitseville, jos palveluita supistetaan.

THL:n tuoreet tilastot kertovat, että ikääntyneiden kotihoidon henkilöstön määrä on pysynyt ennallaan vuodesta 2023. Ympäri-

rokautisen palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon henkilöstömäärä on pienentynyt hieman. (THL 2025.)

Palveluiden saatavuuden lisäksi vuonna 2024 vanhusasiavaltuutettu otti kantaa ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoitukseen painottaen, että riittävä henkilöstö turvaa kaikkein haavoittuvissa asemassa olevien hauraiden iäkkäiden asemaa ja oikeuksien toteutumista. Ympärivuorokautisen hoidon yksiköistä 94 prosenttia täytti loka-kuussa 2024 voimassa olleen vähimmäismitoituksen 0,65. Työvoimapulaa ja henkilöstön riittämistä kaikkiin ikääntyneiden palveluihin käytettiin kuitenkin säästöjen ohella perusteena sille, että ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoitusta vaadetta päätettiin edelleen laskea. Vanhuspalvelulain muutos, jossa vähimmäismitoitusta laskettiin 0,6:een astui voimaan 1.1.2025.

Vanhusasiavaltuutettu toi esille vanhuspalvelulain muutokseen liittyvässä kuulemisessaan sekä kannanotoissaan ja lausunnoissaan, että ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoituksen lasku kohdistuu heikentävästi iäkkäiden henkilöiden asemaan ja oikeuksiin. Vaikutukset kohdistuvat niihin iäkkäisiin henkilöihin, jotka asuvat palveluiden piirissä sen vuoksi, että he tarvitsevat palveluita jatkuvasti ja ympäri vuorokauden. Ympärivuorokautisen hoidon asiakkaista valtaosalla on pitkälle edennyt muistisairaus, lähes kaikilla on vaikeita toimintakyvyn ongelmia sekä monia sairauksia. Heillä ei käytännössä ole mahdollisuuksia itse vaikuttaa palveluidensa riittävyteen tai laatuun. Henkilöstömäärällä on vaikutuksia palvelujen laatuun ja asiakasturvallisuuteen.

Mitoitusvaatimusta laskemalla ei saavuteta tavoitetta henkilöstön paremmasta riittävydestä ikääntyneiden palveluissa. Päinvastoin vaarana on, että hoitajapula syvenee nyt esitetyn muutoksen myötä. Henkilöstön saatavuutta iäkkäiden palveluissa parannettaisiin turvaamalla riittävät resurssit ko. palveluihin. Sitovan henkilöstömitoituksen aiempi nostaminen on ollut positiivinen signaali hoitohenkilökunnalle työn arvostuksesta ja paremmista työoloista tulevaisuudessa.

On myös ikääntyneiden palveluiden asiakkaiden kannalta ensiarvoisen tärkeää, että asiakastyötä tekevät työntekijät voivat kehittää omaa työtään ja viihtyvät työssään. Jos ikääntyneiden palveluista, niiden kalleudesta ja vanhustyön raskaudesta puhutaan jatkuvasti negatiiviseen sävyyn, moni iäkäs voi kokea olevansa jopa taakkana muille ja yhteiskunnalle.

5.5 Itsemääräämisoikeus on turvattava lailla

Itsemääräämisoikeus on keskeinen perus- ja ihmisoikeus, joka kuuluu jokaiselle meistä. Kuitenkin esimerkiksi ympärivuorokautisessa palveluasumisessa asuvan muistisairautta sairastavan iäkkään kohdalla turvallisen olotilan varmistaminen saattaa nostaa esille tarpeen rajoittaa esimerkiksi hänen liikkumistaan. Ongelma on, että perusoikeuksien rajoittamisesta somaattisessa terveydenhuollossa tai vanhustenhoidossa ei ole olemassa lainsäädäntöä. Lakia on valmisteltu useita vuosia, mutta lakia ei ole saatu voimaan. Vanhusasiavaltuutettu on nostanut esille lain tarvetta eri yhteyksissä.

Vanhusasiavaltuutettu on aiempina vuosina ollut mukana ja kommentoinut lain valmistelua sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa työryhmässä. Vuonna 2024 vanhusasiavaltuutetun edustajat nimettiin itsemääräämisoikeuslainsäädännön valmistelun toisen toimikauden seurantaryhmään. Laajapohjaisen seurantaryhmän tehtävänä on tukea asiakkaan ja potilaan oikeuksia koskevan lainsäädännön valmistelua, tuottaa asiantuntijatietoa sekä osallistua vaihtoehtojen ja ehdotusten sekä niiden vaikutusten arviointiin. Itsemääräämisoikeuslain valmistelu ei ole edennyt lakiluonnokseksi asti.

Lisätietoa: [Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen - Sosiaali- ja terveysministeriö](#)

Vanhusasiavaltuutettu suosittelee kertomuksessaan eduskunnalle, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ja potilaiden itsemääräämisoikeutta turvaava lainsäädäntö laaditaan. Ikääntyneiden palveluista itsemääräämisoikeutta turvaava lainsäädäntö puuttuu tällä hetkellä kokonaan. Lainsäädännön lähtökohdan on oltava toimissa, joilla rajoitustoimien käyttöä ehkäistään ennakoivin toimin. Rajoittamistoimien täytyy tulla sen henkilön hyvinvoinnin hyödyksi, kenen toimia rajoitetaan.

Vuonna 2024 valmistui myös väitöskirja muis-tisaira-an ihmisen autonomisesta toimijuudesta. Sen mukaan laki itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta ja rajoitustoimista tulisi priorisoida lainvalmistelussa. (Nikumaa 2024)

Sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyviä keskeisimpiä tapaamisia, puheenvuoroja ja lausuntoja

No Harm -seminaari, alustus ikääntyneiden itsemääräämisoikeudesta, 1.2.

Uudenmaan ELY-keskuksen webinaari Mistä ja miten palvelut ikääntyneille maahanmuuttajille? 16.4.

Hoivan uusi logiikka, Demos, puheenvuoro 17.4.

Tapaaminen THL:n asiantuntijoiden kanssa 9.4. hyvinvointialueiden iäkkäiden palvelujen tilanteesta

Hyvinvointialueiden johtavien viranhaltijoiden ja asiantuntijoiden tapaamisia

Eduskunnan oikeusasiamiehen vanhustiimin tapaamiset

Transforming Health and Care Systems -kumppanuusohjelman kansallisen ryhmän kokous THL 22.11.

Lausunnot sosiaali- ja terveysministeriölle vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamisesta 31.5. ja eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana HE 122/2024 vp laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta 4.11.

Lausunto STM:lle luonnoksesta HE:ksi laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (sairaalat) 1.7.

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta HE:ksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta 24.7.

Lausunnot STM:lle luonnoksesta HE:ksi laeiksi terveydenhuoltolain ym muuttamisesta (perusterveydenhuollon hoitotakuu) 9.8. sekä eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana HE 134/2024 vp laeiksi terveydenhuoltolain 51 a ja 51 b §:n ym muuttamisesta 12.11.

Lausunto STM:lle luonnoksesta HE:ksi laeiksi terveydenhuoltolain 22 §:n ja sosiaalihuoltolain 50 §:n muuttamisesta, 9.8.

Lausunnot STM:lle luonnoksesta HE:ksi laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (jäljempänä vanhuspalvelulaki) muuttamisesta 14.8. sekä eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle vanhuspalvelulain muuttamisesta 14.10.

6. Ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista parannettava digitalisoituneessa yhteiskunnassa

"Tämä digitaalinen hirmuvalta tekee meidät vanhukset ihan avuttomiksi"

(yhteydenotto, jonka aiheena huoli viranomaisten kanssa asiointiin siirtymisestä vain digitaaliseksi)

"Joka paikkaan pitää varata asiointiin erikseen oma aika. Kasvokkain palvelua ei saa ilman ajanvarausta. Aikaa taas ei saa aina varattua ilman digitaitoja tai -laitteita. Eikä pankeista edes saa rahaa."

(Tilaisuudessa osallistujan esittämä kommentti digiasioita käsittelevän puheenvuoron jälkeen).

Vuoden 2024 aikana vanhusasiavaltuutettu on osallistunut lukuisiin tilaisuuksiin ja tapauksiin, joissa on käsitelty ikääntyneiden ihmisten asemaa ja selviytymistä digitaalisessa yhteiskunnassa. Ikääntyneiden vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet digitalisoituvassa yhteiskunnassa sekä mahdollisuudet omien asioidensa hoitoon ovat olleet tilai-

suuksissa toistuvasti esillä. Digikysymykset ovat myös olleet läpileikkaavana teemana monissa valtuutetun antamissa lausunnoissa ja kannanotoissa kuten myös valtuutetun julkaisuissa vuonna 2024.

Digitaalisesta yhteiskunnasta syrjäytyminen koskettaa merkittävää osaa ikääntyviä kansalaisia. Voidaan arvioida, että Suomessa on kokonaan vailla digitaitoja yli 300 000 iäkästä. Kaiken kaikkiaan arviolta 600 000 ei pysty itsenäisesti asioimaan sähköisesti.

Tieto- ja viestintätekniikan käyttö vähenee huomattavasti ikääntyessä. Tilastokeskuksen mukaan internetin käyttö on huomattavasti vähäisempää 75-89 -vuotiailla kuin 65-74 -vuotiailla. Vuonna 2024 internetiä useita kertoja päivässä käytti 81 prosenttia 65-74 -vuotiaista, osuuden 75-89 -vuotiaista ollessa 48 prosenttia. Vuonna 2024 65-74-vuotiaista noin 10 prosenttia ja 75-89-vuotiaista yli 35 prosenttia ei ollut käyttänyt internetiä viimeisen kolmen kuukauden aikana. (Väestön

tieto- ja viestintätekniikan käyttö, katsottu 5.3.2025, Kuvio 11). 90-vuotiaista tai vanhemmista henkilöistä ei Tilastokeskus ole koonnut tietoa.

THL:n mukaan kaikkein vanhimmissa eli 85-100-vuotiaista noin 70 prosenttia ei ollut itsenäisesti käyttänyt internetiä (Saukkonen ym. 2021;2022).

Digitaalisten palvelujen ulkopuolella ovat paljolti ne ikääntyneet, joilla on matala koulutus tai tulotaso tai heikko terveydentila tai toimintakyky (Saukkonen ym. 2021; 2022).

Käyttämättömyyden syynä voi olla myös oma valinta, vähäinen luottamus omaan oppimiskykyyn, kielitaitoon liittyvät tekijät tai laitteisiin ja internet-yhteyksiin liittyvät tekijät (Rasi & Taipale 2020, Ikätekniologiakeskus 2022).

Pääministeri Orpon hallituksen ohjelmassa Vahva ja välittävä Suomi todetaan, että *hallitus varmistaa digitaalisten palveluiden ja laitteiden lisääntyessä palveluiden saatavuuden ja riittävän tuen myös heille, joille digitaalisten ratkaisujen käyttäminen on vaikeampaa. Hallitusohjelman kohdassa ”yksilölliset ja tarpeenmukaiset ikäihmisten palvelut” esitetään, että tuetaan kuntien ja järjestöjen yhteistyöllä ikäihmisten digitaitojen kehittymistä sekä varmistetaan, että palveluita on tarjolla myös heille, jotka eivät voi käyttää sähköisiä palveluja.*

Hallitusohjelman mukaan Suomi siirtyy asteittain digitaalisten palveluiden ensisijaisuuteen viranomaisasiointikanavana. Lainsäädäntöä muutetaan siten, että digitaalisesta

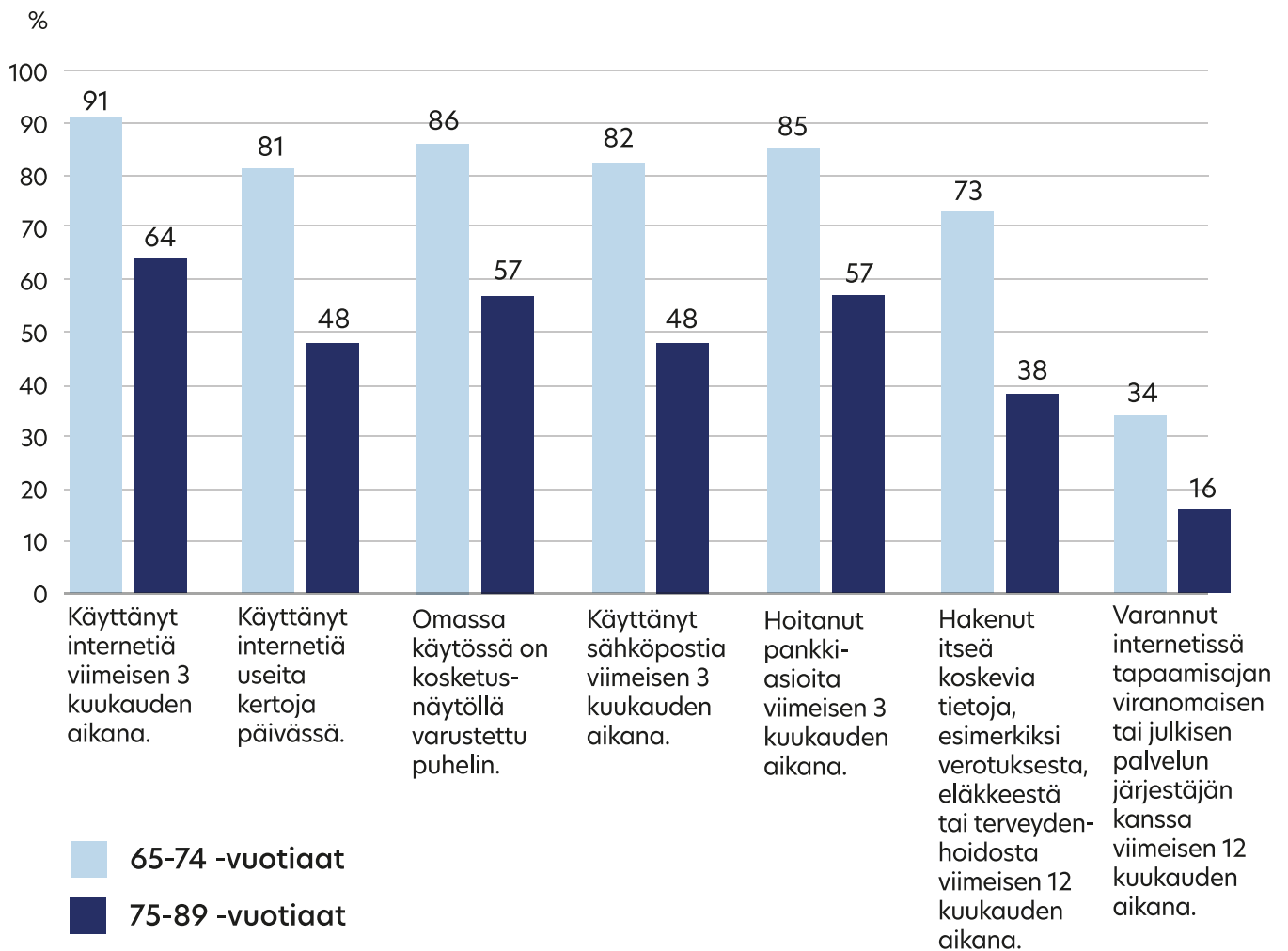
viranomaisviestinnästä tehdään ensisijainen viranomaisviestinnän kanava. Hallitusohjelman mukaan on samalla huolehdittava, että vaihtoehtoisia asiointi- ja viestintäkanavia on tarjolla heille, jotka eivät pysty käyttämään digipalveluita.

Valtiontalouden tarkastusviraston laatimassa tarkastuskertomuksessa Asiointikanavien järjestäminen ja digiasioinnin tuki esitetään suosituksina muun muassa, että valtiovarainministeriö määrittelee digituen alueellisen koordinaatiovastuun meneillään olevan palvelu- ja toimitilaverkkouudistuksen yhteydessä sekä kehittää yhteisen asiakaspalvelun ja yhteisten toimitilojen konseptia toteutetuista kohteista saatujen kokemusten pohjalta. Lisäksi suosituksena esitetään, että valtiovarainministeriö kiinnittää digiasioinnin ensisijaisuuden edistämisessä huomiota siihen, että viranomaisten asiointipalveluiden kehittämisessä huolehditaan digipalveluiden vaa- timasta tuesta. (VTV 2024)

6.1 Vaihtoehtoisia asiointi- ja viestintäkanavia on aina oltava saatavilla heille, jotka eivät pysty käyttämään digipalveluita

Ensisijaisesti digitaalisen viranomaisviestinnän lainsäädäntötyöryhmän asettamispäätöksen mukaan työryhmän on lainsäädännön valmistelussa huomioitava oikeusturvan ja yhdenvertaisuuden sekä hyvän hallinnon vaatimusten toteutuminen. Lisäksi todetaan, että vaihtoehtoisia asiointi- ja viestintäkana-

Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö, 65-89-vuotiaat

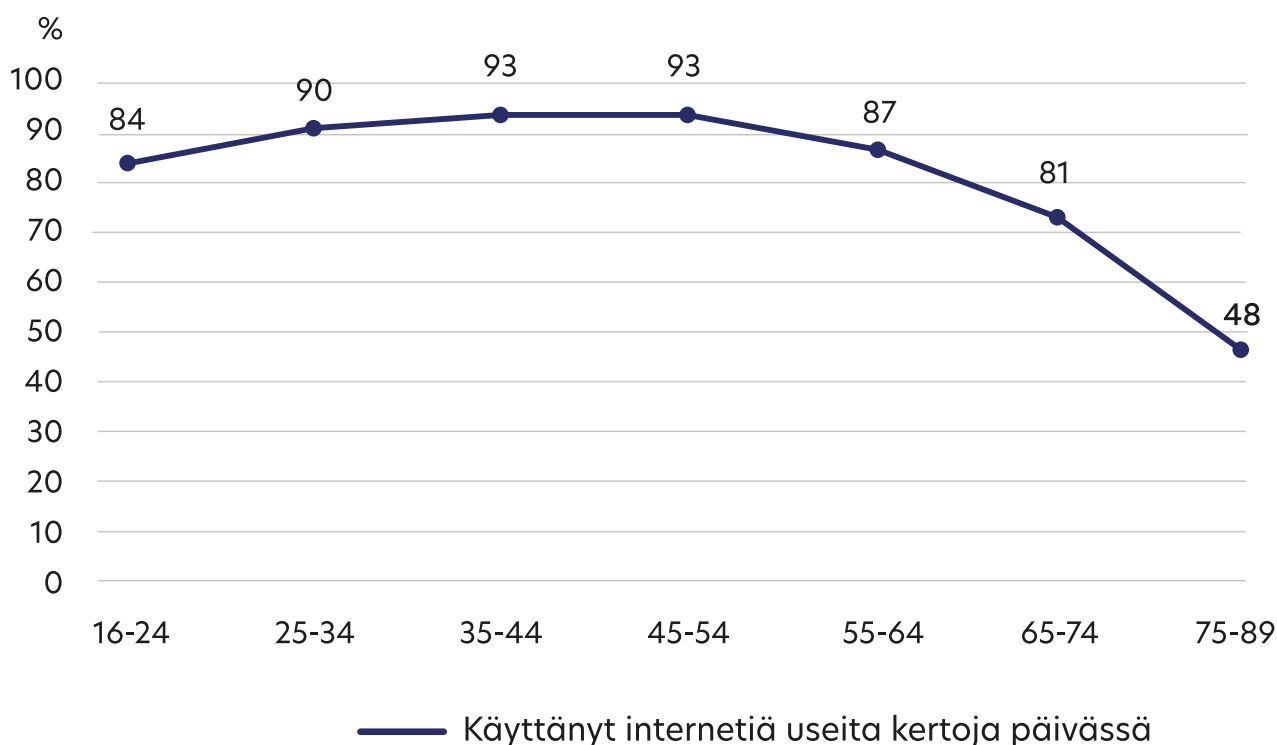
KUVIO 11. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö, ikäryhmittäin, vuosi 2024 (Lähde: Tilastokeskus)

via on jatkossakin tarjottava niille, jotka eivät pysty käyttämään sähköisiä palveluita. Asettamispäätöksen mukaan työryhmän on työssä aikana kuultava yhtenä tahona myös vanhusasiavaltuutettua. (VM 2024)

Vanhusasiavaltuutetun saamien kansalaisyhteydenottojen mukaan digitaitojen puute vaikeutti monella esimerkiksi omien asioiden, kuten pankkiasioden ja terveystietojen saamisen, itsenäistä hoitamista.

Vanhusasiavaltuutettu pitää välttämättömänä sitä, että vaihtoehtoisia asiointi- ja viestintäkanavia järjestetään niille henkilöille, jotka eivät käytä digipalveluita. Vaihtoehtoisten asiointimuotojen tulee olla helposti kaikkien saavutettavissa. Yhteystietojen näiden kanavien käyttöä varten tulee olla saatavilla myös muuten kuin vain nettipohjaisesti.

Internetin käyttö ikäryhmittäin

KUVIO 12. Internetin käyttö ikäryhmittäin v 2024. (Lähde Tilastokeskus 2025)

Peruspankkipalveluita koskevassa lausunnossaan vanhusasiavaltuutettu painotti, että sääntelyä kehitettäessä on tärkeää ottaa ikääntyneiden ja muiden erityisryhmien tarpeet huomioon siten, että heillä on yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset asiointimahdollisuudet. Ikääntyneitä tulisi kuulla sääntelyä kehitettäessä ja kuulemisen tulisi kattaa myös henkilöt, jotka eivät asioi sähköisesti. Peruspankkipalveluiden on oltava saatavissa helposti, kohtuulliseen hintaan, kasvokkain, riittävän lähellä ja asianmukaisessa ajassa myös niille, jotka eivät asioi sähköisesti.

Valtiovarainministeriö asetti vuonna 2024 peruspankkipalveluita käsittelevän työryhmän, jossa myös vanhusasiavaltuutettu on mukana.

Ikääntyneille ihmisille tärkeiden tietojen ja informaation tulee olla saatavilla monikanavaisesti, esimerkiksi paperisina versioina. Vanhusasiavaltuutettu on korostanut tätä tapaamisissaan kunnissa ja hyvinvointialueilla. Monessa kunnassa ja monella hyvinvointialueella julkaistaan paperisina versioina oppaita ikääntyneille ihmisille ja niitä on saatavilla esimerkiksi kirjastoissa tai ne on lähetetty kotiin.

6.2 Digitukea on oltava saatavilla yhdenvertaisesti

Digitaalisissa palveluissa neuvontaan liittyviä monia säädöksiä on kuvattu valtiovarainministeriön julkaisussa Digitalisaation säädöstilanne ja ehdotukset sen edistämiseksi. Digitaaliseen palveluun, sen neuvonnan ja palveluperiaatteen sisältöön todetaan vaikuttavan esimerkiksi perustuslain 21 §, hallintolaki, digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annettu laki, viranomaistoiminnan julkisuudesta annettu laki, sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annettu laki, kuntalaki, hyvinvointialueesta annettu laki sekä tietosuojaa koskeva sääntely. (VM 2023)

Digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetun lain (306/2019) mukaan viranomaisen on tiedotettava digitaalisissa palveluissaan selkeästi, miten jokainen voi hoitaa asian sa viranomaisen kanssa sähköisesti. Viranomaisen on lisäksi julkaistava digitaalisessa palvelussa yhteystieto, josta jokaisella on mahdollisuus saada neuvoja viranomaisen digitaalisen palvelun käyttämiseksi. Säännöksen tarkoittaman tuen todetaan valtiovarainministeriön julkaisun mukaan olevan teknistä, palvelun käyttöön liittyvää tukea. (VM 2023)

Vanhusasiavaltuutettu pitää välttämättömänä sitä, että digitaalisissa palveluissa asioinnin tukemiseen annetun tuen lisäksi turvataan myös jokaisen mahdollisuus saada tarvitessaan tukea perusdigitalaatiojen oppimiseen ja ylläpitoon. Ilman perustaitojen kohtuullista hallintaa on vaikea omaksua opastusta yksittäisten digitaalisten palvelujen käytössä. Pitämissään puheenvuoroissa vanhusasiavaltuutettu on korostanut

tarvittavan digituen saatavuuden varmistamista yhdenvertaisesti.

Ikääntyneet ihmiset ovat moninainen joukko – myös digitaidoiltaan. Osa ikääntyneistä ei osaa käyttää digitaalisia laitteita, kun taas osa asioi täysin sujuvasti sähköisissä kanavissa. Tästä syystä digituen tulee kattaa tilanteet aina digilaitteiden käytön perusteiden opastuksesta asiointiin viranomaiskanavissa.

Järjestöissä tehdään ansiokasta työtä ikääntyneiden ihmisten digituen toteuttamisessa. Digituki ei voi kuitenkaan olla vain järjestöjen varassa, joiden toiminta riippuu vapaaehtoisten digitukijoiden saatavuudesta sekä kullekin toimintavuodelle myönnettyistä resursseista.

Vanhusasiavaltuutettu pitää välttämättömänä sitä, että tukea digitaalisten taitojen elinikäiseen oppimiseen ja ylläpitämiseen taataan kaikille sitä tarvitseville elämänsä loppuun asti ja on ehdottanut kunnille koordinaatiovastaavaa digituen järjestämisestä, jotta mahdollisuus digituen saamiseen toteutuisi yhdenvertaisesti koko maassa.

Digi- ja väestötietoviraston julkaiseman digitaatoraportin 2023 sisältämässä vanhusasiavaltuutetun kirjoittamassa artikkelissa valtuutettu ehdotti, että kuntien sivistystoimittaisi vastuun paikallisesta digituen koordinoinnista. Tällöin digituki voisi tavoittaa iäkkäät, myös matalammin koulutetut, aiempaa paremmin. (DVV 2023)

Kertomuksessaan eduskunnalle 2024 vanhusasiavaltuutettu teki monia konkreettisia suosituksia, joilla lisätään ikääntyneiden yhdenvertaisuutta digitalisaatiossa. Eduskunnan

sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa valtuutetun eduskuntakertomuksesta antamassaan mietinnössä, että valiokunta yhtyy liikenne- ja viestintävaliokunnan näkemykseen siitä, että digitalisaatiokehitystä tulee koordinoida ja sen pitää olla jonkun tahon kokonaisvastuulla. (StV 2025)

6.3 Mahdollisuuksia turvalliseen puolesta asiointiin, tuettuun asiointiin sekä kanssa asiointiin tulee selvittää

Sähköinen asiointi toisen henkilön puolesta on yksi vaihtoehtoista asioiden hoitamiseksi. Jos iäkäs henkilö ei toimintakyvyn tai terveyden heiketessä kykene hoitamaan tai muusta syystä halua hoitaa asioitaan sähköisesti itse, hän usein valtuuttaa jonkun toisen hoitamaan asiaansa puolestaan.

Monissa tapauksissa henkilö on kykenevä hoitamaan omia asioitaan ja haluaisi niin tehdäkin, mutta puutteellisten digitaitojen vuoksi on pakotettu pyytämään tukea digipalveluiden käyttämiseksi.

Vanhusasiavaltuutettu esitti vuonna 2024 antamassaan kertomuksessa eduskunnalle, että selkeytetään sähköistä puolesta asiointia ja tuettua asiointia. Puolesta asiointi ja tuettu asiointi tarvitsevat kansallisen tason säätelyä, joka auttaa sujuvoittamaan asiointia ja varmistaa asiointin turvallisuutta. Säästöjen valmistelussa on huomioitava myös ne, joilla ei ole sähköisen tunnistautumisen välineitä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa yhtyvänsä eduskuntakertomuksesta antamassaan mietinnössä valtuutetun ja myös liikenne- ja viestintävaliokunnan lausunnossaan esittämään näkemykseen puolesta asiointia ja tuettua asiointia koskevien käytäntöjen ja sääntelyn kehittämisen tärkeydestä ottaen huomioon myös ikääntyneiden henkilöiden tietoturva ja tietosuojat.

Vuoden 2025 alussa kertomuksen johdosta antamassaan kannanotossa eduskunta edellytti, että valtioneuvosto selvittää puolesta asiointia ja tuettua asiointia koskevia säätelytarpeita ottaen huomioon ikääntyneiden henkilöiden tietoturva ja tietosuoja. (Eduskunta 2025)

6.4 Digitaider vahvistavat mahdollisuuksia hoitaa omia asioitaan, osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa

Digitalisaation avulla pystytään merkittävästi edistämään myös ikääntyvien ihmisten yhdenvertaisuutta esimerkiksi tuottamalla asuinpaikasta riippumattomia palveluita. Digitalisaatio lisää mahdollisuuksia saada tarpeellista informaatiota vaivattomasti ajasta ja paikasta riippumatta. Digitaider vahvistavat mahdollisuuksia hoitaa omia asioitaan, osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa.

Digitalisaation edistämisen ohjelmaan asetettu lainsäädännön soveltamisen ja edistä-

misen työryhmä esitti julkaisussaan, että käytännön toimijat tulisi ottaa kiinteästi mukaan julkisen hallinnon digitaalisia palveluita koskevan lainsäädännön valmisteluun ja valmistelun suunnitteluun jo hyvin varhaisessa vaiheessa. (VM 2023)

Vanhusasiavaltuutettu pitää välttämättömänä sitä, että digitaalisten palveluiden suunnitteluun otetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa myös ikääntyneitä palveluiden käyttäjiä sekä heitä edustavia tahoja. On tärkeää kuulla myös niitä ikääntyneitä, joilla on erilaisia valmiuksia digiasiointiin. Paikallisesti ja alueellisesti ikääntyneitä koskevista kysymyksistä voi saada tietoa myös vanhusneuvostoilta.

Laajan Digiln-tutkimushankkeen mukaan digitaalinen eriarvoisuus uhkaa varsinkin haavoittuvia ryhmiä sote-palveluissa. Haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta on edistettävä digitaalisissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ja hankkeessa esitetään useita ratkaisuja sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaatioon. Jotta tässä voidaan onnistua, on Digiln -tutkimuksen mukaan digipalveluiden selkeäkielisyys ja saavutettavuus varmistettava ja digitaalisten palveluiden käyttämiseen tarjottava saavutettavaa ja jatkuvaa tukea. Esimerkiksi iäkkäille tarjottujen digitaalisten palveluiden ja teknologian tulee olla helppokäyttöisiä. (Kaihlanen ym 2025).

Ikääntyneiden erityisryhmien osalta myös heidän digitaidoillaan voi olla suuria vaikutuksia mahdollisuuksiin osallistua ja saada tietoa. Puutteelliset digitaidot yhdessä muun muassa kielivaikeuksien kanssa voivat vaikeuttaa digipalveluiden käyttöä ja rajoittaa heidän pääsyään oikeuksiinsa. (Berg, ym 2025)

Oikeusministeriön julkaisemassa Kielibarometrissa 2024 on tarkasteltu henkilöiden mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään digipalveluissa ja heidän arvioitaan palveluista kielen kannalta. Sen mukaan digipalveluihin tyytyväisten vastaajien osuus on korkea, mutta kielellinen palvelu on heikentynyt vuodesta 2020. Suomenkieliset ovat tyytyväisimpiä palveluihin ja ruotsinkieliseen vähemmistöön kuuluvat tyytymättömmimpiä. Suurimmiksi ongelmiksi koettiin käännösten puutteellisuus ja se, että linkit tietoihin puuttuvat valitulla kielellä. (Oikeusministeriö 2024)

Digitaalisten palveluiden helppokäyttöisyys ja saavutettavuus on tärkeää toteuttaa. Tuki ja ohjeistus palveluiden käyttöön sekä tuen yhteystiedot tulee myös olla helpposti saatavilla.

Digitalisaatioon liittyviä keskeisimpiä tapaamisia, puheenvuoroja ja lausuntoja

Eduskunnan IKÄ-verkoston webinaari, puheenvuoro: Digi ja palveluiden saavutettavuus 12.2.

Finanssiala ry:n työpaja ikääntyneiden digi- ja asiointiosaamisesta 13.2.

Tapaamisia sisäministeriön ja Poliisihallituksen asiantuntijoiden kanssa

Keskusteluja eri viranomaisten kanssa viranomaisviestinnästä siirtymisestä ensisijaisesti digitaaliseksi. (VM, DVV, Valtiontalouden tarkastusvirasto, ym.)

Vuoden 2024 Digitukitekotunnustuksen valintaraatiin osallistuminen, DVV.

Lausunto valtiovarainministeriölle ensisijaisesti digitaalisesta viranomaisviestinnästä 9.4.

Lausunto valtiovarainministeriölle peruspankkipalveluja ja luottolaitoslainsäädäntöä koskevasta arviomuistiosta 11.4.

Lausunto valtiovarainministeriölle Suomi.fi-palvelujen strategisista tavoitteista 10.5.

Lausunto ensisijaisesti digitaalisen viranomaisviestinnän lainsäädäntömuutoksista valtiovarainministeriölle, 1.11.

Liitteet

LIITE 1

Vanhusasiavaltuutetun vuonna 2024 järjestämiä tilaisuuksia

20.3.2024

Vanhusasiavaltuutetun eduskuntakertomuksen julkistus

Vanhusasiavaltuutettu järjesti julkaisutilaisuuden ensimmäisestä eduskunnalle antamastaan kertomuksesta Helsingin keskuskirjasto Oodissa 20.3.2024.

Ylisosiaalineuvos Aulikki Kananoja piti tilaisuudessa avauspuheenvuoron. Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topon esityksen ”Miten ikääntyneiden oikeudet toteutuisivat paremmin digitalisaatiossa sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuudessa?” jälkeen kansanedustajien paneelikeskustelussa keskustelivat kansanedustajat Mia Laiho, Ilmari Nurminen, Minna Reijonen ja Hanna-Leena Mattila. Erityisasiantuntija Marjut Vuorelan esityksen ”Keinoja ikääntyneiden aseman parantamiseen pankkipalveluissa ja asioinnissa, liikenteessä, vaikuttamisessa ja oikeusturvasa” jälkeen paneelikeskustelussa keskustelivat kansanedustajat Minja Koskela ja Krista Mikkonen sekä vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo. Tiina Merikanto moderoi paneelikeskustelua.

17.12.2024

Ikäsyryntää koskevan esiselvityksen julkistamistilaisuus yhdessä oikeusministeriön kanssa

Oikeusministeriön ja vanhusasiavaltuutetun järjestämässä tilaisuudessa julkistettiin vanhusasiavaltuutetun oikeusministeriön toimeksiannosta laatima raportti Esiselvitys ageismista ja ikäsyrynnästä – ikääntyneisiin kohdistuvan ikäsyrynnän tunnistaminen päätöksenteossa.

Tilaisuuden avaussanat esitti osastopäällikkö Johanna Suurpää oikeusministeriöstä. Esiselvityksestä kertoivat havaintoja asiantuntija Saidi Backman ja valtuutettu Päivi Topo Vanhusasiavaltuutetun toimistosta. Kommenttipuheenvuoroja kuultiin EETU ry:n puheenjohtaja Kari Kantalaiselta, Suomen romaniyhdistyksen toiminnanjohtaja Päivi Majaniemeltä sekä erityisasiantuntija Elli Björkbergiltä Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistosta. Paneelikeskustelussa keskustelivat professori Anna Mäki-Petäjä-Leinonen Itä-Suomen yliopistosta sekä varatuomari Astrid Thors. Yksikönpäällikkö Corinna Tammenmaa oikeusministeriöstä päätti tilaisuuden.

LIITE 2

Vanhusasiavaltuutetun tapaamiset sekä pidetyt puheenvuorot ja alustukset eri tilaisuuksissa

Tapaamisia ja tilaisuuksia oli vuonna 2024 yhteensä 190. Pidettyjä valmisteltuja puheenvuoroja ja alustuksia oli yli 80.

Vanhusasiavaltuutettu sai vuoden aikana runsaasti pyyntöjä tulla pitämään eri tilaisuuksiin ja tapahtumiin puheenvuoroja ja alustuksia. Valtuutettu piti tärkeänä kaikissa tilaisuuksissa sitä, että ikääntyneille osallistujille oli varattu aikaa nostaa esille kokemuksiaan ja ehdotuksiaan. Valtuutetun työssä keskeistä on huomioida ikääntyneiden ihmisten omat kokemukset ja näkemykset.

Tapaamisista yli 70 oli ikääntyneiden ihmisten tai heidän järjestöjensä tai vanhusneuvosto-

jen kanssa. Näitä olivat muun muassa seminaarit tai tilaisuudet, joita esimerkiksi eläkeläisjärjestöt ja vanhusneuvostot järjestivät ja joissa vanhusasiavaltuutettu piti alustuksia.

Valtakunnallisessa vanhusneuvostopäivässä Vanhusasiavaltuutettu kertoi toiminnastaan ja toimiston asiantuntijat keskustelivat osallistujien kanssa vanhusneuvostojen vaikuttamismahdollisuuksista.

Vanhusasiavaltuutettu tapasi laajalti ikääntyneiden oikeuksien parissa työskenteleviä viranomaisia, tutkijoita, järjestöjä sekä päättäjiä.

LIITE 3

Kansainvälinen yhteistyö

Vuoden 2024 aikana vanhusasiavaltuutettu jatkoi myös tapaamisia kansainvälisten toimijoiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

- 12.3. tavattiin etäyhteydellä Older People's Commissioner for Wales sekä hänen toimistonsa.
- 14.3. Malmön, Uppsalan ja Göteborgin Äldreombudsmanien kanssa tapaaminen etäyhteyksin
- 11.4. valtuutettu osallistui ikäsyrrintää käsittelevään seminaariin Tukholmassa, jossa kertoi vanhusasiavaltuutetun valtakunnallisesta toiminnasta Suomessa. Tilaisuuden järjesti Tukholman Äldreombudsman.
- Lausunto Nordens Välfärdscenterille 31.5.2024, aiheesta Older adults and the green transition: Attitudes, worries and expectations
- 6.6. president, AGE Platform Europe tavattiin Suomessa ja keskusteltiin ikäsyrrinnän tunnistamisesta ja vähentämiskeinoista.
- Kesäkuussa esiteltiin valtuutetun ikäsyrrintää koskevaa selvitystyötä Ageing in a transforming world the 27th Nordic Congress of Gerontology -konferenssissa Tukholmassa.
- 22.8. Nordens Välfärdscenterin edustajien vierailu vanhusasiavaltuutetun toimistossa, jossa kerrottiin valtuutetun työstä ja keskusteltiin pohjoismaisesta yhteistyön keskeisistä aiheista.
- 23.10. Tavattiin valtuutetun toimistossa Member of Swedish Parliament, Chair of the Nordic Council welfare committee ja keskusteltiin muistisairautta sairastavien mahdollisuuksista saada palveluja sekä 27.11. valtuutettu piti asiantuntijapuheenvuoron iäkkäiden palveluista ja niiden saatavuudesta Social democrats in the Nordic Council tapaamisessa.
- 14.11. Valtuutettu piti esityksen ja toimi puheenjohtajana paneelissa iäkkäiden yhdenvertaisuuden lisäämisestä Kansainvälisessä European Seniors' Union seminaarissa Helsingissä.

LIITE 4

Vanhusasiavaltuutetun antamat lausunnot ja kannanotot vuonna 2024

Vuonna 2024 vanhusasiavaltuutettu antoi yhteensä 45 lausuntoa. Lausuntopyyntöjä saatiin vuonna 2024 yhteensä 48.

1. Lausunto liikenne- ja viestintäministeriölle koskien Yleisradio Oy:n julkisen palvelun tehtävää ja rahoitusta, 8.1.
2. Suomen Romaniyhdistykselle kommentit asiassa Roma Civil Mentor, 12.1.
3. Lausunto ympäristöministeriölle Kunnossa-pitolain toimivuusarviointi -raportista, 31.1.
4. Lausunto oikeusministeriölle valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistioista sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista, 15.2.
5. Lausunto OM:lle julkisuuslain ajantasais- tamista valmistelleen työryhmän mietinnös- tä, 16.2.
6. Kommentit oikeusministerille iäkkäiden kie- lllisistä oikeuksista, 27.2.
7. Kommentit Ihmisoikeuskeskukselle kyselyyn aiheena prioriteetit - PIO-toimintaohjelma, 8.3.
8. Lausunto valtiovarainministeriölle ensisi- jaisesti digitaalisesta viranomaisviestinnäs- tä, 9.4.
9. Lausunto Terveiden ja hyvinvoinnin laitok- selle TOIMIA-verkoston suositukseen: Toimin- takyvyn arviointi iäkkäiden kuntoutumista edistävässä hoitotyössä, 11.4.
10. Lausunto valtiovarainministeriölle perus- pankkipalveluja ja luottolaitoslainsäädäntöä koskevasta arviomuistiosta, 11.4.
11. Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveys- valiokunnalle asiana vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024 K 3/2024 vp, 18.4.

12. Lausunto valtiovarainministeriölle Suomi- fi-palvelujen strategisista tavoitteista, 10.5.
13. Lausunto eduskunnan liikenne- ja viestin- tävaliokunnalle asiana vanhusasiavaltuute- tun kertomus eduskunnalle 2024 K 3/2024 vp, 14.5.
14. Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveys- valiokunnalle asiana VNS 2/2024 vp Valtio- neuvoston selonteko julkisen talouden suun- nitelmasta vuosille 2025-2028, 14.5.
15. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle uuden vammaispalvelulain soveltamisalasta, 31.5.
16. Lausunto Nordens välfärdscenter- Nordic Welfare Centerille asiana Older adults and the green transition: Attitudes, worries and expectations, 31.5.
17. Lausunto valtioneuvoston kanslialle luon- noksesta valtioneuvoston toimenpideohjel- maksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertai- suuden edistämisestä, 10.6.
18. Lausunto liikenne- ja viestintäministeriöl- le taksisäätelyn arviomuistiosta, 21.6.
19. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriöl- le luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta sekä sii- hen liittyviksi laeiksi (sairaalat), 1.7.
20. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriöl- le luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta, 24.7.
21. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriöl- le luonnoksesta hallituksen esitykseksi edus- kunnalle laiksi kansaneläkelain muuttamises- ta, 6.8.

22. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi terveydenhuoltolain ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta (perusterveydenhuollon hoitotakuu), 9.8.

23. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lain muuttamisesta, 7.8.

24. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi terveydenhuoltolain 22 §:n ja sosiaalihuoltolain 50 §:n muuttamisesta, 9.8.

25. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta, 9.8.

26. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (jäljempänä vanhuspalvelulaki) muuttamisesta, 14.8.

27. Lausunto valtiovarainministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi, 30.8.

28. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta, 30.8.

29. Lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle asiana vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024 K 3/2024 vp, 5.9.

30. VAV näkemyksiä ikääntyvien terveys- tai hyvinvointitarkastuksista. Pirkanmaan hyvinvointialueen vanhusneuvostolle

31. Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana HE 70/2024 vp, 7.10.

32. Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta 2024-2027, 10.10.

33. Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana HE 109/2024 vp valtion talousarvioksi vuodelle 2025, 10.10.

34. Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle vanhuspalvelulain muuttamisesta 14.10.

35. Lausunto ensisijaisesti digitaalisen viranomaisviestinnän lainsäädäntömuutoksista valtiovarainministeriölle, 1.11.

36. Lausunto liikenne- ja viestintäministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi mikroliikkumista koskevaksi lainsäädännöksi, 1.11.

37. Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana HE 122/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta, 4.11.

38. Lausunto oikeusministeriölle oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista, 7.11.

39. Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana HE 134/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi terveydenhuoltolain 51 a ja 51 b §:n ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 10 a ja 10 b §:n muuttamisesta, 12.11.

40. Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana HE 126/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien muuttamisesta, 14.11.

41. Positiopaperi valtiovarainministeriön peruspankkipalveluita käsittelevälle työryhmälle 14.11.

42. Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiana HE 128/2024 vp Hallituksen esitys kansaneläkelain muuttamisesta, 14.11.

43. Lausunto oikeusministeriölle koskien Ulosottolaitoksen toimipaikkaverkostoa, 15.11.

44. Lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma), 22.11.

45. Lausunto oikeusministeriölle OEV-viraston taloussäännöstä, palvelusuunnitelmas-
ta ym., 18.12.

Asiantuntijakuulemiset eduskunnan valiokunnissa

Kuultavana asiantuntijana eduskunnan eri valiokunnissa yhdeksän kertaa:

- Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta asiana vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024 K 3/2024 vp, 19.4.
- Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta asiana vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024 K 3/2024 vp, 15.5.
- Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta asiana vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024 K 3/2024 vp, 6.9.
- Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta asiana HE 109/2024 vp valtion talousarvioksi vuodelle 2025, 11.10.
- Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta asiana HE 127/2024 vp laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalousta annettun lain muuttamisesta, 15.10.
- Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta asiana HE 122/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta, 5.11.
- Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta asiana HE 134/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi terveydenhuoltolain 51 a ja 51 b §:n ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettun lain 10 a ja 10 b §:n muuttamisesta, 13.11.
- Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta asiana HE 126/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien muuttamisesta, 15.11.
- Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta asiana HE 128/2024 vp Hallituksen esitys kansaneläkelain muuttamisesta, 18.11.

LIITE 5

Vanhusasiavaltuutetun tiedotteet ja uutiset

Tiedotteet

[Selvitys: Ikäsyryjä tulisi tunnistaa paremmin yhteiskunnassa, 17.12.2024](#)

[Digitalisaation edistämisessä unohdettu kaikkein iäkkäimpien tarpeet, kertoo vanhusasiavaltuutetun vuosikertomus, 31.10.2024](#)

[Vanhusasiavaltuutettu: Ikääntyneiden pääsyä tarpeisiinsa vastaaviin sosiaali- ja terveyspalveluihin on parannettava, 22.4.2024](#)

[Valtaosa ikääntyneistä Suomessa voi hyvin, mutta hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät erot ovat heidän keskuudessaan suuret, 20.3.2024](#)

[Vanhusasiavaltuutettu kannustaa kaikkein iäkkäimpiä vaaliuurnille, 9.1.2024](#)

Uutiset

[Julkaisutilaisuus: Esiselvitys ageismista ja ikäsyrynnästä - Ikääntyneisiin kohdistuvan ikäsyrynnän tunnistaminen päätöksenteossa, 29.11.2024](#)

[Vanhusasiavaltuutetun toimistossa on haettavana asiantuntijan virka, 20.11.2024](#)

[Ikääntyneiden ääni ei kuulu päätöksenteossa - vanhusneuvostojen toimintaedellytyksiä tulee parantaa, 9.9.2024](#)

[Vanhusasiavaltuutettu tuo esiin ikäsyryntää ja ageismia Pohjoismaisessa gerontologian konferenssissa, 12.6.2024](#)

[Ylisosiaalineuvos Aulikki Kananoja avasi eduskuntakertomuksen julkistustilaisuuden, 25.3.2024](#)

[Tallenteet vanhusasiavaltuutetun eduskuntakertomuksen julkaisutilaisuudesta 20.3.2024, 4.3.2024](#)

[Vanhusasiavaltuutetun mielipidekirjoitus Helsingin Sanomissa: Henkilöllisyystodistuksen hankkimista on helpotettava koko maassa, 29.1.2024](#)

LIITE 6

Julkaisut, mielipidekirjoitukset, blogit ja uutiskirjeet

Julkaisut

[Vanhusneuvostot vaikuttajina - vanhusneuvostokyselyn 2023 tulokset](#) (PDF) Tiedosto avautuu uudessa välilehdessä.

[Vanhusasiavaltuutetun vuosikertomus 2023](#) (PDF) Tiedosto avautuu uudessa välilehdessä

[Vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024](#) (PDF) Vanhus- ja eläkeläisasioiden neuvottelukunta, kutsuttu asiantuntijajäsen (Sosiaali- ja terveysministeriö)

[Esiselvitys ageismista ja ikäsyryinnästä. Ikääntyneisiin kohdistuvan ikäsyryinnän tunnistaminen päätöksenteossa.](#)

Mielipidekirjoitukset

Lukijan mielipide. Henkilöllisyystodistuksen hankkimista on helpotettava koko maassa, Päivi Topo, Saidi Backman. Helsingin Sanomat 28.1.

Mielipide | Vanhusasiavaltuutettu: Sosiaali- ja terveyspalvelujen karsimisen vaihtoehdot ja vaikutukset selvitettävä ennen päätöksentekoa. Päivi Topo. Hämeen Sanomat 9.3.

Vieraskynä | Valtion kulukuuri ei saa vaarantaa ihmisarvoista vanhuutta. Pienituloisimpien ikääntyneiden oikeus välttämättömään toimeentuloon on turvattava menoleikkauksia tehtäessä. Päivi Topo, Mia Niemi. Helsingin Sanomat 1.5.

Lukijan mielipide Kotihoidon saatavuus on heikentynyt huolestuttavasti koko maassa. | Laki velvoittaa edelleen myöntämään iäkkäille riittävästi palveluja. Päivi Topo. Helsingin Sanomat 17.12.

Blogit

[Mikä tuottaa iloa ja valoa vanhuuteen ja vanhuudessa?](#), 11.12.2024

[Seniöri-ikäisten työ on luonut Pride-kuukaudelle hyvän pohjan](#), 25.6.2024

[Turvakoteja tarvitaan ikääntyneille](#), 14.6.2024

[Voisiko henkilöllisyystodistuksen uusiminen olla helpompaa?](#), 6.6.2024

[Vanhusasiavaltuutetun puhe eduskunnan puhemiehelle 20.3.2024](#), 25.3.2024

[Sosiaali- ja terveystalvelujen karsimisen vaihtoehtot ja vaikutukset selvitettävä ennen päätöksentekoa](#), 12.3.2024

Uutiskirjeet

Vanhusasiavaltuutettu perusti vanhusneuvostojen toiveesta uutiskirjeen. Vuoden aikana kaikkien tilattavissa olevia uutiskirjeitä julkaistiin kaksi. Uutiskirjeet sisälsivät ajankohtaista tietoa vanhusasiavaltuutetun toiminnasta.

LIITE 6

Vanhusasiavaltuutettu asiantuntijana tai jäsenenä työryhmissä, neuvottelukunnissa ym.

AMIS (Access to Justice for Marginalized Groups of Older People in Ageing Society) -hankkeen tuki- ja seurantaryhmä. Itä-Suomen yliopisto, hyvinvointioikeuden keskus.

Eduskunnan IKÄ-verkosto.

Gerontological Research center, GEREK advisory board, jäsen. Jyväskylän ja Tampereen yliopistojen gerontologisen tutkimuksen keskus.

Ihmisoikeusvaltuuskunta, jäsen sekä ihmisoikeusvaltuuskunnan ikääntyvien oikeuksien jaosto, jäsen.

Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikön neuvottelukunta, Jyväskylän, Tampereen ja Helsingin yliopistot, jäsen.

Asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisen seurantaryhmä, sosiaali- ja terveysministeriö, toinen toimikausi 1.8.2024–31.12.2027, jäsen.

Ikääntyneiden turvallisuus asuinalueilla -alatyöryhmä, Sisäministeriö, jäsen

Kasvun ja vanhenemisen tutkijat KAVA ry, hallituksen varajäsen

Oikeushallinnon erityisviranomaiset-viraston perustamisen työryhmä, jäsen

Oikeusministeriö asetti työryhmän selvittämään yhdenvertaisuusvaltuutetun ja tasa-arvovaltuutetun tehtävien kehittämistä sekä yhdistämistä. Samalla tarkasteltiin vanhusasiavaltuutetun tehtäviä ja asemaa. Tavoitteena oli valtuutettujen työn tehostaminen sekä matalan kynnyksen oikeussuojakeinojen saavutettavuuden parantaminen. Työryhmän toimikausi oli 30.10.2024 – 31.3.2025. Asiantuntijajäsen.

Peruspankkipalvelut -työryhmä, Valtiovarainministeriö, toimikausi 31.10.2024–31.12.2025 jäsen.

Seniorin salaisuus -hankkeen ohjausryhmä, Suvanto ry, jäsen.

Suomen sosiaalisen ilmaston rahaston suunnitelmaa koskeva fokusryhmä, jäsen.

Transforming Health and Care Systems (THCS) -kumppanuusohjelman (2023–2029, Horizon) kansallinen ryhmä, Sosiaali- ja terveysministeriö, toimikausi 1.9.2024–31.12.2026 jäsen

Vanhus- ja eläkeläisasioiden neuvottelukunta, kutsuttu asiantuntijajäsen (Sosiaali- ja terveysministeriö)

Vanhusneuvostopäivän suunnitteluryhmä, Valtiovarainministeriö, Avoin hallinto, jäsen

Vanhuusoikeuden asiantuntijat -verkosto VAASI, jäsen

Lähdeluettelo

Ahosola P (2018). Vanhushoivapolitiikan uusfamilismi: Omaisettomat hoivan tarvitsijat institutionaalisen hallinnan kohteena. Tampere: Tampere University Press

Ahosola P, Backman S, Niemi M, Topo P, Vuorela M (2024): Esiselvitys ageismista ja ikäsyrynnästä. Ikääntyneisiin kohdistuvan ikäsyrynnän tunnistaminen päätöksenteossa. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2024:27 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165974>

Ara (2025) Asunnottomat. <https://www.varke.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/asunnottomuus/asunnottomat-2024>

Ayalon, L., & Tesch-Römer, C. (Toim.). (2018). Contemporary Perspectives on Ageism. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-73820-8>

Berg, A., Issakainen, M., Ervasti, K. et al. Barriers to Accessing Care and Support Services for Older Immigrants and Immigrants with Dementia in Finland: Perspectives of Professional Social and Health Care Providers. J Cross Cult Gerontol 40, 49–76 (2025). <https://doi.org/10.1007/s10823-025-09523-2>

DVV 2023. Digitaitoraportti 2023 https://dvv.fi/documents/16079645/0/Digitaitoraportti_2023_saavutettava.pdf/4d2f74b1-0baf-a06a-f28e-954bb8df491d/Digitaitoraportti_2023_saavutettava.pdf?t=1702556379736

Eduskunnan kirjelmä EK 5/2025 vp - K 3/2024 vp Vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Documents/EK_5+2025.pdf

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 3/2025 vp https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/StVM_3+2025.pdf

Eläkeliitto ry. (2024). 60+ Barometri yli 60-vuotiaiden hyvinvoinnista ja arjesta 2024. https://www.elakeliitto.fi/sites/default/files/2024-09/EL_60plusBAROMETRI_2024.pdf

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry. (2022). Huomisen kynnyksellä 2022: Kysely 55–84-vuotiaiden tulevaisuudennäkymistä. https://www.eetury.fi/Site/Data/671/Files/Huomisen%20kynnyksellae%20yhteenvetoraportt%202022_FINAL.pdf

Eläketurvakeskus 2025. Tilasto Suomen eläkkeensaajista. <https://www.etk.fi/tutkimus-tilastot-ja-ennusteet/tilastot/kaikki-elakkeensaajat/>

EOAK/6297/2023, 4.10.2023, Lausunto: Ikääntyneiden oikeudet K 11/2023 VP, Kertomus vuodelta 2022. Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/6297/2023>

Ervasti K, Obstbaum Y (2025) Muistisairaiden ihmisten oikeudensaantimahdollisuudet. Teoksessa Hyvinvointivaltion varjoissa. Muistisairaiden ihmisten oikeuksien toteutuminen (Toimitaneet Kaijus Ervasti, Yaira Obstbaum & Minna Lindgren).

Forma L & Kuivalainen S (2020). Tulot, menot ja sote-palveluiden asiakasmaksut: millainen on ikääntyneiden toimeentulo? Gerontologia 34(4), 2020. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99618/57520>

Fragala MS, Cadore EL, Dorgo S, Izquierdo M, Kraemer WJ, Peterson MD, Ryan ED. Resistance Training for Older Adults: Position Statement From the National Strength and Conditioning Association. J Strength Cond Res. 2019 Aug;33(8):2019-2052. doi: 10.1519/JSC.0000000000003230. PMID: 31343601.

Gerontologisen sosiaalityön ohjauksen vahvistaminen 2024 <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/gerontologisen-sosiaalityon-ja-ohjauksen-vahvistaminen>

Helsingin gerontologinen sosiaalityö (2024) Ilmiöitä iäkkäiden elämästä.

Help Age. Advancing equality for older people. <https://www.helpage.org/silo/files/age-equality-report.pdf>

Hannikainen K (2018). Ikääntyneiden sosiaali- ja terveystalouden tarve ja käyttö eroavat tulotason mukaan. Tutkimuksesta tiiviisti 3/2018. Helsinki: Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137696>

Hetemaa T, Ilmarinen K, Kapiainen S, Keskimäki I, Koivusalo M, Korajoki M, Linnosmaa I, Liuko E, Moisio P, Munkkila S, Parhiala K, Peltola M, Reissel E, Tynkkynen L-K, Vaalavuo M (2018) Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen kohdentuminen, vaikutukset ja oikeudenmukaisuus. Valtioneuvoston kanslia. <https://www.julkari.fi/handle/10024/136441>

Iivonen, E., & Pollari, K. (2021). Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-370-8>

Ihmisoikeuskeskus (2021) Vanhusneuvostojen toiminta ja vaikutusmahdollisuudet kunnissa. <https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/3h1726qsdFmdPF83nSxR0W6qlk/Vanhusneuvostot%20raportti.pdf>

Ihmisoikeuskeskus (2022) Selvitys kansallisista perus- ja ihmisoikeustoimijoista. <https://bin.yh-distysavain.fi/1586428/ZmHhTqfJ5NNqXD4SoWlz0Xc87k/IOK%20SELVITYS%20KANSALLIS-TA%20PIO-TOIMIOISTA%202022%20FI.pdf>

Ikäteknologiakeskus (2022) Selvitys ikääntyneiden digiosallisuudesta 2022.VALLI ry. Toim Suvi Hiltunen, Sari Vapaavuori & Olli Kuusisto

Ilmakunnas I, Vaalavuo M (2024) Ikääntyneet kokevat odotettua vähemmän toimeentulovaikeuksia. <https://www.sustageable.fi/ikaantyneet-kokevat-odotettua-vahemman-toimeentulovaikeuksia/>

Ilmarinen K, Lindström E, Neijonen, A, Honkanen S, Kehusmaa S (2024). Sopimusomaishoidon tilannekuva 2024 - Hyvinvointialueiden myöntämisperusteet, toimintakäytänteet ja omaishoidon tuen menot. Työpaperi 53/2024. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Innokylä: Gerontologisen sosiaalityön ja ohjauksen vahvistaminen <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/gerontologisen-sosiaalityon-ja-ohjauksen-vahvistaminen>

Innokylä: Tsemppi-sosiaalinen kuntoutus ikääntyneille 2024 <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/tsemppi-sosiaalinen-kuntoutus-ikaantyneille-tulsote>

Kaihlanen A, Borodulin K, Kouvonen A, Kujala S, Rantanen T, Taipale S, Buchert U, Juujärvi S, Järveläinen E, Kainiemi E, Silvennoinen P, Simola S, Virtanen L, Heponiemi T: Ratkaisuja sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaatioon – näin tuet asiakkaiden yhdenvertaisuutta ja ammattilaisten työtä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos Päätösten tueksi. Suosituksia tutkitun tiedon pohjalta poliittisen päätöksenteon ja tiedolla johtamisen tueksi. THL 5/2025 <https://www.julkari.fi/handle/10024/151106>

Kalliomaa-Puha (2017) Vanhuksen oikeus hoivaan ja omaisolettama. Gerontologia (31)3. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.63421>

Kestilä L & Karvonen S (toim.) (2025) Ratkaisuja kestävän yhteiskunnan rakentamiseen. Väestön terveys- ja hyvinvointikatsaus 2025. Raportti 1/2025. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-444-4>

Kinni R-L, Rossi E, Zechner M, Tiilikainen E, Seppänen M, Skaffari P, Soukiala T, Ruotsalainen S, Peiponen J, Pietilä I, Niemi M & Korpelainen A (2023). Gerontologisen sosiaalityön osaamista tarvitaan – tuloksia GERIT-hankkeesta. Gerontologia, 37(3), 281-288. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/130628>

Kröger T (2022) Care Poverty. When older people's needs remain unmet. Palgrave Macmillan. Sustainable Development Goals Series, 10. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-97243-1>.

Kuivalainen S, Rantala J, Ahonen K, Kuitto K, Palomäki L-M & Liukko J (toim) (2022) Eläkkeet ja eläkeläisten toimeentulo. Kehitys vuosina 1995-2020. Eläketurvakeskuksen tutkimus 6/2022.

Luonsinen M., Forsius P., Ilmarinen K. (2024). Ikääntyneiden kuntouttavan päivätoiminnan nykytila hyvinvointialueilla - määrää tulisi lisätä nykyisestä. Tutkimuksesta tiiviisti 51/2024. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Luonsinen, M. & Ruttunen S. (2025) "Ollaan ihmisiä ihmisille" - Ikääntyneiden kuntouttavan päivätoiminnan hyvinvointihyödyt työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksesta tiiviisti 1/2025. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Mahler, C. (2023) Maavierailu Suomeen. Ikääntyneiden ihmisoikeuksien toteutumista valvo-
van itsenäisen asiantuntijan Claudia Mahlerin raportti hänen maavierailultaan Suomeen.
(2023). [Epävirallinen käännös]. Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 1/2023. [https://bin.yhdistys-
avain.fi/1586428/0sRX1RsUjZ24VVNt2AU0YvVCw/Claudia%20Mahlerin%20raportti-FI.pdf](https://bin.yhdistys-avain.fi/1586428/0sRX1RsUjZ24VVNt2AU0YvVCw/Claudia%20Mahlerin%20raportti-FI.pdf)

Marques, S., Mariano, J., Mendonça, J., De Tavernier, W., Hess, M., Naegle, L., Peixeiro, F., & Martins, D. (2020). Determinants of Ageism against Older Adults: A Systematic Review. In-
ternational Journal of Environmental Research and Public Health, 17(7), 2560. [https://doi.
org/10.3390/ijerph17072560](https://doi.org/10.3390/ijerph17072560)

Mikkola H& Tillman P (2017) Omaishoitajat odottavat jo tekoja.Kela.fi

Nikumaa, Henna (2024) Muistisairaana ihmisen autonominen toimijuus. Akateeminen väitös-
kirja, University of Eastern Finland.

Oikeusministeriö. (2019). Moniperusteinen syrjintä olisi tunnistettava paremmin. (Policy Brief 2,
Syrjintä Suomessa. Ajankohtaista tietoa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta.). Oikeusministeriö.

Oikeusministeriö 2024. Kielibarometri 2024 Kielibarometri 2024

Omaishoitajaliitto (2024) Omaishoitajakysely 2024. [https://omaishoitajat.fi/wp-content/up-
loads/2024/11/Omaishoitajakysely-2024.pdf](https://omaishoitajat.fi/wp-content/uploads/2024/11/Omaishoitajakysely-2024.pdf)

Peiponen J, Tiilikainen E & Kinni R-L (2023) Pyörivää kehää ja pallottelua – tuen tarpeisiin vas-
taamisen haasteet ikääntyneiden asiakas- ja palveluohjauksessa. Focus Localis, 51(2). [https://
journal.fi/focuslocalis/article/view/122968](https://journal.fi/focuslocalis/article/view/122968)

Perfect hanke THL, Lonkkamurtumapotilaiden 365 päivän hoitokustannukset. Taulukot - Per-
fect - Terveytemme

Rappe E, Kotilainen H, Rajaniemi J & Topo P (2018) Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö. Ympäristöministeriö, Ympäristöopas

Rappe, E., Rajaniemi, J., Aholola, P., & Topo, P. (2024). Vanhusneuvostot vaikuttajina – vanhusneuvostokyselyn 2023 tulokset. Ikäinstituutti. https://avoinhallinto.fi/wp-content/uploads/2024/11/Vanhusneuv2023_Saav_3.pdf

Rasi P & Taipale S (2020). Tuki, ohjaus ja koulutus. Ikääntyvät digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. Gerontologia 34 (4), 328-332.

ROSEnet Civic Exclusion Working Group. (2020). Civic Exclusion in Later Life: Ageism Excludes Everyone and Harms our Societies! Civic Exclusion in LateTeoksessa K. Walsh and T. Scharf (toim.), ROSEnet Briefing Paper Series: No. 3. CA 15122 Reducing Old-Age Exclusion: Collaborations in Research and Policy

Rossi E, Zechner M, Tiilikainen E, Pietilä I, Seppänen M, Kinni, R-L, Skaffari P, Ruotsalainen S, Soukiala T, Hirvonen J, Niemi M, Korpelainen A (2022) Gerontologinen sosiaalityö etsii paikkaansa muuttuvassa palvelujärjestelmässä. Yhteiskuntapolitiikka 87. <https://urn.fi/URN:NBN:-fi-fe2022112366601>

Saukkonen P, Kainiemi E, Virtanen L, Kaihlanen A-M, Koskinen S, Sainio P, Koponen P, Kehusmaa S & Heponiemi T (2022) Non-use of Digital Services Among Older Adults During the Second Wave of COVID-19 Pandemic in Finland: Population-Based Survey Study. In: Gao, Q., Zhou, J. (eds) Human Aspects of IT for the Aged Population. Design, Interaction and Technology Acceptance. HCII 2022. Lecture Notes in Computer Science, vol 13330. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-05581-2_41

Saukkonen P, Virtanen L, Kaihlanen A, Kainiemi E, Koskinen S, Sainio P, Koponen P & Heponiemi T (2021) Sosiaaliselle syrjäytymiselle altistavien tekijöiden yhteys ikääntyneiden sähköiseen asiointiin: Tuloksia COVID-19- epidemian ensimmäisten aaltojen ajoilta. Tutkimuksesta tiiviisti 60/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Sherrington C, Fairhall NJ, Wallbank GK, Tiedemann A, Michaleff ZA, Howard K, Clemson L, Hopewell S, Lamb SE. Exercise for preventing falls in older people living in the community. Cochrane Database Syst Rev. 2019 Jan 31;1(1):CD012424. doi: 10.1002/14651858.CD012424.pub2. PMID: 30703272; PMCID: PMC6360922.

Solje Eino, Näkki Kaisa, Kivipelto Miia: Muistisairauksien kirj. Teoksessa Ervasti Kaius, Lindgren Minna, Ostbaum Yaira (toim.) Hyvinvointivaltion varjoissa. Gaudeamus 2025.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2021) Madridin ikääntymistä koskevan kansainvälisen toimintasuunnitelman seuranta: Suomen seurantaraportti vuosilta 2018–2022. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:28.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2024) Vuosien 2024 ja 2025 sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutukset kotitalouksien taloudelliseen asemaan. <https://stm.fi/documents/1271139/198978037/Yhteisvaikutukset%20kotitalouksien%20taloudelliseen%20asemaan.pdf/8faeab99-e198-0ec0-0382-88bf718bcbcd/Yhteisvaikutukset%20kotitalouksien%20taloudelliseen%20asemaan.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö (2025) Selvitys hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun toteutumisesta 2024. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2025:14 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4396-4>

Soste ry (2024) Hyvinvointialueiden välillä isot erot ulosottoon menneissä asiakasmaksuissa. <https://www.soste.fi/uutiset/hyvinvointialueiden-valilla-isot-erot-ulosottoon-menneissa-asiakasmaksuissa/>

Tervola J, Aaltonen K, Heino P, Kajantie M, Kari H, Ollonqvist J (2020). Kotitalouksien terveysmenojen vaikutukset köyhyyteen Suomessa. INVEST Working papers 1/2020. <https://julkari.fi/handle/10024/144281>

THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi

THL (2025) Kotihoidon henkilöstömäärä on pysynyt ennallaan, ympärivuorokautisessa hoidossa pientä laskua. Vanhuspalveluiden tila 2024. Tilastoraportti 9/2025. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025031718175>

Tilastokeskus. Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien henkilöiden määrä lähes ennallaan vuonna 2022. Elinolotilasto. Katsaus 28.3.2024. <https://stat.fi/julkaisu/cltcqq5wij6tw07w2y9e-jc3x5>

Topo, P., Tiilikainen, E., & Seppänen, M. (2021). Vanhuusiän syrjäytyminen pähkinänkuoressa – tuloksia ja politiikkasuosituksia ROSEnetistä. Gerontologia, 35(3), 290– 295. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.102504>

Tynkkynen Liina-Kaisa ym. (2025) toim. Tilannekuvia hyvinvointialueilta – muutokset palvelujärjestelmässä sote-uudistuksen alkuvuosina. Raportti 3/2025. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-459-8>

United Nations Report of the Second World Assembly on Ageing, Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing, 2002, Madrid, 8-12 April 2002 <https://unece.org/DAM/pau/MIPAA.pdf>

Vaarama, M. (2022). Toiveena tavallinen, hyvä elämä. Vanhustyön keskusliitto.

Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165042>

Valtioneuvosto (2022). Lainvalmistelun vaikutusarviointiohje. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:66. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-922-9>

Vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024, K 3/2024 vp https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_3+2024.pdf

VM 2023. Digitalisaation säädöstilanne ja ehdotukset sen edistämiseksi "Digistä uusi normaali" Digitalisaation edistämisen ohjelmaan asetettu lainsäädännön soveltamisen ja edistämisen työryhmä. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:8 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164625>

VM 2025. Ensisijaisesti digitaalisen viranomaisviestinnän lainsäädäntötyöryhmän hankeikkunasivu <https://vm.fi/hanke?tunnus=VM085:00/2024>

VTV 2024. Asiointikanavien järjestäminen ja digiasioinnin tuki. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 12/2024 <https://www.vtv.fi/julkaisut/asiointikanavien-jarjestamisen-ja-digiasioinnin-tuki/>

Walsh, K., Scharf, T., Van Regenmortel, S., & Wanka, A. (toim.). (2021). Social Exclusion in Later Life: Interdisciplinary and Policy Perspectives. International Perspectives on Ageing 28. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-51406-8>

The WHO Age-friendly Cities Framework - Age-Friendly World

WHO (2021). Global report on ageism. <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/combating-ageism/global-report-on-ageism>

Wimo Anders, Handels Ron, Antikainen Riitta ym. Dementia prevention: The potential long-term cost-effectiveness of the FINGER prevention program. Alzheimer's & Dementia. 2023; 19: 999-1008. DOI: 10.1002/alz.12698

